

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

Nepilna laika studijas

1. līmeņa profesionālā studiju programma

“Pirmsskolas izglītības skolotājs”

AIJA RIDERE

Četrgadīgu bērnu stāstītprasmes sekmēšana literāro darbu iepazīšanas procesā

Kvalifikācijas darbs

Darba vadītājs

Lektore

Mag.paed.

Aija Kalve

_____
AkadēmiskaisZinātniskais / Vārds, uzvārds

_____
Paraksts

amats

akadēmiskais grāds

RĪGA 2018

Anotācija

Darba autore: Aija Ridere

Darba vadītāja: Mg. paed. Aija Kalve

Kvalifikācijas darba nosaukums: Četrgadīgu bērnu stāstītprasmes sekmēšana literāro darbu iepazīšanas procesā.

Darba mērķis: Pētīt četrgadīgu bērnu stāstītprasmes attīstību literāro darbu iepazīšanas procesā.

Darba hipotēze: Literāro darbu iepazīšana sekmē bērnu stāstītprasmi, ja:

1. Lasīšanai tiek izmantoti daiļdarbi atbilstoši bērnu vecumposmam.
2. Pedagoģa izvēlētie metodiskie paņēmieni ir interesanti, piesaista uzmanību un palīdz izprast lasīto tekstu.

Kvalifikācijas darbs sastāv no 50 lapaspusēm, kurās ietilpst ievads, teorētiskā daļa, empīriskā daļa, secinājumi, pielikums, 9 attēli, 4 tabulas, 35 bibliogrāfiskā saraksta vienības. Teorētiskajā daļā tika analizēts valodas un runas jēdziens dažādu autoru teorijās, četrgadīgu bērnu vecumposma raksturojums pētāmās problēmas kontekstā, kā arī metodiskie paņēmieni darbam ar daiļliteratūras tekstu stāstītprasmes sekmēšanai. Pētījuma daļā tiek pētīts, kā literārie darbi ietekmē četrgadīgu bērnu stāstītprasmi.

Darba apjoms: 50 lapaspuses, 9 attēli, 4 tabulas, pielikums, literatūras avotu sarakstā ir 35 vienība.

Atslēgas vārdi: runa, valoda, literārie darbi, stāstītprasme, vecumposma īpatnības.

Annotation

Author of dissertation: Aija Ridere

Head of dissertation: Mg. paed. Aija Kalve

The title of dissertation: Promoting four-year-old children`s narrative skills in the process of getting acquainted with literary works.

The aim of dissertation: To study development of 4 year old children`s narrative skills in the process of acquainting literary works.

Hypnthesis of dissertation: Acquainting literary works promotes children`s narrative skills if:

1. Reading stories are chosen according to children`s age group.
2. Teachers chosen methodical tehniques are interesting, attracts attention and helps to understand selected story.

Dissertation consist of 50 pages that include introduction, theoretical part, empirical part, observations, annex, 9 immages, 4 charts, 35 bibliographic list units. In theoretical part language and speech concept in being analyzed according to theories of different authors, characterization of 4 year old children`s age group in the context of problem under study, and also methodicaltechniques how to promote narrative skills through the sories. In the research part is being studied how stories affects 4 years old children`s narrative skills.

Amount of dissertation: 50 pages, 9 immages, 4 charts, annex, 35 bibliographic list units.

Keywords: speech, language, stories, narrative skills, age group features.

Saturs

Ievads	5
1. Pirmsskolēna valodas un runas sekmēšanas teorētiskie aspekti.....	7
1.1. Valodas un runas skaidrojums dažādu autoru skatījumā.....	7
1.2. Bērnu vecumposma raksturojums pētāmās problēmas kontekstā.....	11
1.3. Metodiskie paņēmieni darbam ar daiļliteratūras tekstu stāstītprasmes sekmēšanai....	17
2. Empīriskais pētījums.....	24
2.1. Pētījuma metodoloģija.....	24
2.2. Pētījuma gaita.....	25
2.3. Pētījumā gūto rezultātu apkopojums un analīze.....	34
Secinājumi.....	38
Literatūras un avotu saraksts	39
Pielikumi	42

Ievads

21. gadsimts ir pārmaiņu laiks. Cilvēku ikdienā ļoti svarīgu nozīmi ieņem dažādas tehnoloģijas, līdz ar to komunikācija savā starpā vairs nav tik aktīva. Bērni valodu apgūst, atdarinot pieaugušos. Ja pieaugušais sarunas vietā piedāvā tikai viedierīces, nelasa pasakas, tas var negatīvi ietekmēt bērna valodas attīstību.

Ar izbrīnu par apkārtējo pasauli bērni ienāk prieks, kā arī vēlme iepazīt, izziņāt un stāstīt par savu apkārtni. Šajā laikā būtisks ir pieaugušā atbalsts. Pirmais paraugs ir vecāki, bet, kad bērns atnāk uz pirmsskolas grupu, dažkārt nākas secināt, ka viņš nerunā vai neprot izteikties (Kaņepāja, 2012, 127).

Pirmsskolas vecumā dzimtās valodas apguve notiek runas attīstības procesā, sarunājoties ar pieaugušiem un bērniem, stāstot par lietām un dažādiem notikumiem, izsakot spriedumus, ierosinājumus, komentējot savu un citu darbību, rīcību, notikumus, stāstot par piedzīvoto, redzēto un dzirdēto. Dzimtās valodas apguve sekmē bērna individualitātes un komunikatīvās pieredzes veidošanos, to, kā bērns uztver, izprot un veido savu pasauli (Tauriņa, 2016, 57).

Ļoti būtiska nozīme bērnu intelekta attīstībā ir viņa valodai un runai. Ja būs attīstīta valoda un runa, tad viņam nebūs problēmu ar komunikēšanu savā starpā un ar pieaugušajiem, kā arī bērns spēs izteikties un veidot stāstījumu no savas pieredzes.

Stāstītprasmes veidošana ir augstākais mērķis bērna runas attīstīšanā pirmsskolā. Tā ietver gramatiski pareizas runas veidošanu, noteiktu aktīvo vārdu krājumu, kas ļauj niansēt runu, izvēloties precīzas vārdu nozīmes, kā arī izmantot tēlainās izteiksmes līdzekļus. Labus rezultātus šajā darbā var panākt ar sistemātisku, mērķtiecīgu darbu, kas balstīts uz konkrētas bērnu grupas runas īpatnībām jau darbā ar jaunākajiem bērniem, skaidri apzinoties akcenta jautājumus runas attīstīšanā. Galvenais bērnu runas attīstīšanā ir viņa aktīvā darbība, kas saistās ar apkārtējās pasaules izziņāšanu un iepazīšanos ar literatūru (Kaņepāja, 2012, 137).

Pirmsskolas vecumā bērnam jāapgūst tāds vārdu krājums, kas nodrošina pilnvērtīgu saziņu, sagatavo viņu sekmīgam mācību darbam skolā, palīdz uztvert folkloru un daiļliteratūru, radio un televīzijas pārraides u. tml. Bērnam jālasa daiļdarbi un pasakas, pretēji tam, ka realitātē daļa bērnu pavada trešo daļu dienas pie datora, spēlējot datorspēles vai pasīvi skatoties filmas (Kuzina, 2016, 159). Pedagoģiskais līdzeklis, kas iemieso sevī konkrētas sabiedrības kultūras vērtības un sociālās normas, ir daiļliteratūra. Gluži kā mākslas darbiem daiļliteratūras tekstiem piemīt spēja paust to, ko grūti izteikt loģiskā skaidrojumā vai moralizēšanā. Iepazīstināšana ar literārajiem tēliem sniedz bērnam iespēju izdzīvot dažādas

emocijas, notikumus un lomas, iepazīties ar plašu cilvēciskās uzvedības modeļu klāstu (Freibergera, 2013, 5). Tas liecina par to, ka literārajiem darbiem ir ļoti liela nozīme ne tikai bērnu valodas attīstībā, bet arī to, ka tie iepazīstina bērnu ar dažādām pasaulēm, rosina fantāziju un iztēli, parāda tikumus un uzvedības normas, ļauj intuitīvi un emocionāli tvert mūsdienu pasauli un izjust to, veidojot savu pieredzi.

Lai izpētītu stāstītprasmes veicināšanu četrgadīgiem bērniem literāro darbu iepazīšanas procesā, tika izmantotas gan teorētiskās atziņas, gan praktisks pētījums.

Pētījuma objekts. Literāro darbu iepazīšana pirmsskolas pedagoģiskajā procesā.

Pētījuma priekšmets. Pirmsskolēnastāstītprasmes attīstība.

Pētījuma mērķis. Pētīt četrgadīgu bērnu stāstītprasmes attīstību literāro darbu iepazīšanas procesā.

Hipotēze. Četrgadīga bērna stāstītprasme literāro darbu iepazīšanas procesā tiks sekmēta, ja

- tiks izvēlēti atbilstoši literārie darbi bērna vecumposmam, interesēm, vajadzībām;
- tiks izmantoti metodiskie paņēmieni stāstītprasmes sekmēšanai;
- literārie darbi tiks iepazīti regulāri.

Pētījuma uzdevumi—

1. Analizēt teorētisko literatūru par stāstītprasmes veicināšanu un nozīmi pedagoģiskajā procesā.
2. Raksturot pirmsskolas bērnu valodas un runas attīstības norisi.
3. Noteikt četrgadīgu bērnu stāstītprasmes vērtēšanas kritērijus.
4. Sagatavot un īstenot empīrisku pētījumu par literāro darbu izmantošanu stāstītprasmes sekmēšanai.
5. Apkopot un analizēt iegūtos rezultātus.

Pētījuma metodes –

1. Teorētiskās literatūras analīze.
2. Empīriskās – novērošana, pedagoģiskais izmēģinājums, datu apkopošana un analīze.

Pētījuma bāze— Jelgavas pilsētas X pirmsskolas izglītības iestāde, pētījumā piedalās 10 bērni.

Pētījuma struktūra – ievads, divas daļas, secinājumi, literatūras saraksts, pielikums.

1. Pirmsskolēna valodas un runas sekmēšanas teorētiskie aspekti

1.1. Valodas un runas skaidrojums dažādu autoru skatījumā

Valoda nav tikai saziņas līdzeklis. Tā ir sociāla parādība, līdzeklis un instruments, ar kuras palīdzību cilvēku sabiedrība veido kulturālo identitāti un padara iespējamu zināšanu akumulāciju un tālāk nodošanu. Lai kļūtu par daļu no sabiedrības, jāspēj ne tikai lietot simbolu sistēmu, saskaņojot vārdus un frāzes ar dažādiem objektiem, personām un notikumiem, bet arī jāspēj uztvert nozīmes nianšes un izprast vērtību sistēmas, kas sakņojas konkrētas sabiedrības valodas lietojumā (Geske, Ozola, 2007, 14).

Valoda ir spēks, faktors, kas attīsta intelektu, audzina jūtas un gribu, tā ir saikne starp cilvēku un apkārtni. Valoda ir jebkura fiziskas dabas zīmju sistēma, kas izpilda izziņas un komunikatīvu funkciju cilvēka darbības procesā (Lieģeniece, Nazarova, 1999, 31). No paša sākuma bērns ir cilvēks, un cilvēkam ir valoda. Valoda ir cilvēka būtības pamatā.

Tāpat kā gandrīz viss pārējais, bērnam jāapgūst arī valoda, tā nav iedzimta, taču bērnam jau no paša sākuma piemīt tieksme klausīties un runāt. Valodas instrumentus viņš izveidojis vēl pirms dzimšanas, taču pati runāšana attīstās pakāpeniski (Helmiga, 2006, 156).

H. Helmiga uzsver, ka bērns, pirms viņš sāk runāt, jau ir uzņēmis sevī valodu. Bērns nerunā kaut kādā vispārējā dabas valodā, bet gan savas vides valodā, kurā viņš aug, neatkarīgi no tā, vai šī valoda ir auksti attīstīta vai primitīva (Helmiga, 2006, 87).

Valoda un domāšana ir cieši saistītas, pie kam, valodas attīstība seko domāšanas attīstībai (Бабинч, 2000, 115).

Cilvēks apkārtējo pasauli iepazīst ar domāšanu, atmiņas, priekšstatu, iztēles un valodas palīdzību. Visi šie procesi veido cilvēka intelektu. Gan intelekts, gan valoda veidojas jau agrā bērnībā un tālāk pilnveidojas pirmsskolas, skolas un brieduma gados (Lieģeniece, Nazarova, 1999, 31).

Valodai ir milzīga nozīme bērna psihiskajā un sociālemocionālajā attīstībā, jo tā pilda konkrētas funkcijas: komunikatīvo, vispārinošo un regulējošo. Ar runas un valodas palīdzību skolotājs ne tikai sniedz zināšanas, bet veido bērna attieksmi pret apkārtējo pasauli un arī sekmē bērna dialogrunas attīstību. Tātad saskarsmes process nodrošina runas attīstību, kā arī runa ir noteikts saskarsmes līdzeklis (Tauriņa, 2016, 57).

Babiča uzsver pedagoga Luī Blūma uzskatus, ka valodas attīstību ietekmē sekojoši trīs momenti:

- iespēja dzirdēt valodu sev apkārt,
- piedalīšanās dažādos ar valodu nesaistītos darbības veidos, piemēram, spēlēt bumbu, mizot banānu, siet kurpju auklas u.t.t.,
- domāšana un atmiņa (Бабич, 2000, 114).

Valoda ir neatņemama cilvēka dzīves sastāvdaļa, jo ar tās palīdzību cilvēks sniedz tālāk informāciju, savu pieredzi, kā arī uzzina daudz jaunas informācijas, pilnveidojot savu redzējumu. Viens no informācijas nodošanas veidiem ir runāšana, kas sevī ietver stāstīšanu un atstāstīšanu dialogu un monologu veidā (Eņģele, Tauriņa, 2017, 132).

Runair savdabīga forma, kā cilvēks izzina priekšmetus un īstenības parādības, līdzeklis cilvēku saskarsmei vienam ar otru. Runa ir īstenības pastarpinātas saziņas forma, ko atspoguļo ar dzimtās valodas starpniecību (Lieģeniece, Nazarova, 1999, 31).

Savukārt R. Kaņepāja uzsver, ka runu no valodas nav iespējams nodalīt. Dzimtā valoda un tās vispusīga apguve jāliek audzināšanas pamatā, sākot jau ar pirmajiem dzīves mēnešiem un arvien attīstot un pilnveidojot bērna runu. Runa ir cilvēka darbība, kas pastāv saskarsmē ar citiem cilvēkiem un savu domu izteiksmē un tālākā nodošanā ar kādas valodas palīdzību. Runa ir valodas lietošanas process (Kaņepāja, 2012, 134).

Lai runa attīstītos bez problēmām, vajadzīga daudzu maņu un funkciju veiksmīga integrācija un attīstība. Pirmskolas vecuma bērnu runas un valodas attīstību ietekmē dažādi faktori, kā, piemēram:

- vestibulārais aparāts,
- mutes un mēles sīkā motorika,
- dzirdes uztvere.

Vestibulārais aparāts ietekmē smadzeņu spēju šķirot un pārstrādāt bērna piedzīvotos maņu iespaidus. Bērns rada iekšēju priekšstatu par dzirdēto. Kad informācija sasniedz dzirdes centru smadzenēs, notiek iegūto dzirdes iespaidu iztulkošana un bērns saprot dzirdēto. Tātad ir noticis dzirdes uztveres process.

Vestibulārais aparāts ietekmē spējas vadīt ķermeņa kustības, kā arī mēles un mutes muskuļus. Tā traucējumi var iespaidot bērna spēju pareizi artikulēt skaņas.

Lai iemācītos runāt, jāapgūst sarežģīta muskuļu darbības vadīšana. Bērnā jāspēj veidot skaņas, kas savukārt veido vārdus. Lai runa būtu saprotama, skaņām un vārdiem jāveidojas noteiktā secībā. Ja mutes, mēles vai lūpu motoriskajā darbībā ir nepilnības, runa veidosies šļupstoša un neskaidra. Ir novērots, ka spēja skaidri artikulēt daļai bērnu uzlabojas brīžos, kad bērns ir aktīvi nodarbināts ar kustībām, kas stimulē vestibulāro aparātu. Ja bērnu

iedvesmo un mudina veikt daudzas vestibulāro aparātu stimulējošās kustības, parasti ilgtermiņā uzlabojas arī runa (Elnebiņa, 2008, 115 - 116).

Pašreiz pirmsskolas vecuma bērnu runas attīstībai tiek veltīta liela uzmanība un izvirzītas augstas prasības. Runas attīstīšana ir viens no centrālajiem pirmsskolas skolotāja uzdevumiem, sagatavojot bērnus mācību darbībai skolā.

Valodnieciskās iemaņas šajā ziņā ir visnozīmīgākās. To apguvē ir jāņem vērā vairāki svarīgi faktori:

- Bērnu veselības un maņu orgānu stāvoklis (redze, dzirde, skaņu izšķirtspēja, izruna).
- Sociālā un emocionālā attīstība (empātija, sarunu uzsākšana un pabeigšana).
- Kustību attīstība – muskuļu tonuss un labas kustību iemaņas (grāmatu turēšana rokās, lapu šķiršana, rakstīšana).
- Izziņas spēju attīstība (objektu uztvere, spēja klasificēt un iedalīt kategorijās, imitācija, simboliskā uzvedība, saziņas spējas) (Stangaine, 2016, 176).

Runa ir bērna saprātīgas darbības nepieciešama sastāvdaļa. Runas aktivitāte ir viens no pamatnosacījumiem savlaicīgai bērna runas attīstībai. Runas aktivitāte – tā nenozīmē tikai runāšanu, bet arī klausīšanos un runas uztveršanu. Valodas līdzekļu lietojuma atkārtojums mainīgos apstākļos – bērna komunikācijā ar pieaugušajiem un vienaudžiem, ļauj attīstīt stabilas un elastīgas runas prasmes, ļauj apgūt vispārinājumus, kas sekmē bērnu interesi un motivāciju runāt, veidot dialogus. Dialogs ir dzimtās valodas apguves un bērna socializācijas skola. Iesaistīšanās dialogā notiek ar dialogrunas palīdzību, kuras apguve ir viens no nosacījumiem bērna pilnvērtīgai attīstībai un viņa aktivitātei, sazinoties ar apkārtējiem cilvēkiem (Stangaine, 2016, 176).

Runa un valoda ir daļa no komunikācijas, kas savukārt ietver arī neverbālās komunikācijas prasmes (ķermeņa un žestu valoda). Runa attiecas uz verbālo komunikāciju. Valoda ir sistēma, kas balstīta uz likumu kopumu un izpaužas caur simboliem, kas var būt gan verbāli, gan arī kā īpaši signāli (Kaņepāja, 2012, 135). Runa ir specifiska, cilvēkam piemītoša psihiska darbība, kuru var raksturot kā saskarsmes procesu ar valodas starpniecību. Dažādi galvas smadzeņu organiski bojājumi, pat minimāli, var izraisīt traucējumus, kuru dēļ cieš runa un valoda (Cupure, Tūbele, 2011, 246).

Svarīgs moments bērna runas attīstībā ir spēja atšķirt skaņas. Šī prasme formējas salīdzinoši lēni. Tam ir jāpievērš īpaša uzmanība, organizējot dažādas spēles un vingrinājumus (Бабич, 2000, 114).

Spilgti un skaidri priekšstati, kurus bērns gūst, iepazīstoties ar priekšmetiem, sabiedrisko dzīvi, dabu, kā arī saskarsmē ar pieaugušajiem un vienaudžiem, tas viss sekmē

runas aktivitāti, kas ir runas attīstības pamatā. Tādēļ runas attīstīšanā jābalstās uz pieredzi, kuru bērns ir guvis, iepazīstoties ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm, ar dabu, literatūru, kā arī darbā, kā piemēram, sadzīves saimnieciskajā, pašapkalpošanās procesā, dabā utt., un rotaļās (Kaņepāja, 2012, 138).

Skolotāja prasme īstenot runas attīstības uzdevumus dažādās dienas darbībās bērnam ir ļoti svarīga un nozīmīga pieredze. Vienmēr ir ļoti būtiska saruna ar bērnu un ir ieteicams labi saredzēt tās situācijas, kurās iespējams īstenot runas attīstības uzdevumus (Eņģele, Tauriņa, 2017, 129).

V. Kuzina ir izpētījusi, ka bērnu valodas attīstību visvairāk pozitīvi ietekmē šādi faktori: ģimene, latviešu valodas skolotājs, skola kopumā un daiļliteratūra. Citi faktori bērnu valodas attīstību stimulē mazāk (Kuzina, 2016, 159).

Lai saprastu un saprastos, ir jāprot klausīties un dzirdēt. Prasme klausīties pieder pie vissvarīgākajām cilvēka komunikācijas iemaņām, dažkārt tā var būt pat svarīgāka par prasmi runāt. Tātad lai bērns klausītos un dzirdētu, sapratu un saprastos, svarīga ir aktīva klausīšanās. Aktīvās klausīšanās ārējās pazīmes ir ieinteresētības izrādīšana, piedalīšanās, gatavība atbalstīt un vēlme pilnībā saprast sarunu biedru, ko nodrošina komunikācija rotaļā (Stangaine, 2016, 181).

Valodas apguve ir cieši saistīta ar personības intelektuālo, sociālemocionālo un fizisko attīstību. Tāpēc pedagogi, kuri ir ieinteresēti un īsteno kompetenču pieejā balstītu izglītību, lai virzītu bērna izaugsmi pirmsskolas izglītības iestādē, veic nozīmīgu darbu bērna stāstītprasmes pilnveides sekmēšanai (Eņģele, Tauriņa, 2017, 131).

Stāstīt mācīšanās ir īpašu runas spēju attīstīšana jau pirmsskolas vecumā. Stāstīt prasme vai mācīšanās stāstīt atšķirībā no sarunām un pārrunām, kas lielākoties norit dialoga formā, ir īsāks vai garāks monologs, kurš var ietvert dialogu (Kaņepāja, 2012, 147). Savukārt prasme ir māka veikt kādu darbību atbilstoši nepieciešamajai kvalitātei un apjomam, prasme ir arī darbības izpildes priekšnosacījums un tāda zināšanu un darbības paņēmieni apguves pakāpe, kas ļauj apgūto izmantot mērķtiecīgā darbībā. Prasme veidojas daudzpusīgos, atkārtotos vingrinājumos un var pilnīgoties bezgalīgi. Tā veidojas vingrinoties un var tikt pastāvīgi pilnveidoties, bet būtiski ir tas, ka ne vienmēr iespējams pateikt konkrētu robežu, kur kādas noteiktas prasmes sākas, jo ir arī tāds jēdziens kā zemas prasmes vai nepietiekamas prasmes, kas bieži nozīmē, ka definējumā minētās „mākas veikt kādu darbību atbilstoši nepieciešamajai kvalitātei un apjomam” pietrūkst (Geske, Ozola, 2017, 192).

Stāstītprasmes veidi ir:

- atstāstījums – prasme veidot atstāstījumu: ir vieglākais monoloģiskās runas veids, jo tajā pieturas pie darba autora izveidotas kompozīcijas, izmanto gatavu sižetu, runas formas un paņēmienus;
- stāstījums – apraksts – prasme veidot stāstījumus – aprakstus: komunikatīvais uzdevums ir ar valodas palīdzību izveidot objekta tēlu, kura pazīmes un īpašības sniedz noteiktā secībā (priekšmetu apraksts, stāstījums pēc attēlu sērijas, stāstījums par savu pieredzi);
- stāstījums ar radošās darbības elementiem – prasme veidot stāstījumus ar radošās darbības elementiem: ar to ir jāsaprot bērna izdomātus stāstījumus ar patstāvīgi izvēlētu saturu, loģiski veidotu sižetu, kurš izklāstīts atbilstošā valodas formā (Cupere, Tūbele, 2011, 251).

Jau pirmsskolas posmā ir vēlams pievērst uzmanību loģiskai, secīgai domu izklāsta veidošanai, kā arī saistītās runas attīstīšanai. Tieši saistītās runas veidošanā, saturiski sakārtotā, loģiskā un organizētā runā atklājas bērnu runas un intelektuālās attīstības kopsakarības. Lai varētu pastāstīt, ir skaidri jāiedomājas stāsta objekts, priekšmets vai notikums, jāprot analizēt, atlasīt galvenās īpašības un pazīmes, noteikt dažādas (cēloņu, seku, laika) sakarības starp priekšmetiem un parādībām. Vēlams ir atrast piemērotākos vārdus, veidot vienkāršus paplašinātus un saliktus teikumus. Saistītās runas attīstībā atklājas runas un estētiskā aspekta mijiedarbība. Saistīts izteikums atklāj, cik lielā mērā bērns ir apguvis dzimtās valodas bagātību, tās gramatisko uzbūvi, tas vienlaicīgi atspoguļo arī bērna garīgās, estētiskās, emocionālās attīstības līmeni (Eņģele, Tauriņa, 2017, 132).

1.2. Bērnu vecumposma raksturojums pētāmās problēmas kontekstā

J. A. Students par agrīno bērību (no 2 līdz 6 gadu vecumam) norāda, ka bērns visvairāk piegriežas ārpusaules lietām. Bērnam mīkla ir ārpusaule visās tās dažādībā, viņam mīkla nav viņš pats, bet lietas fizikālajā pasaulē. Rotaļas ir tās, kas bērna dzīvi agrīnajos gados raksturo vislabāk. Šeit arī jāmin spilgtās iztēles fantāzijas darbība. Taisni ar šo parādību ir izskaidrojamas bērna rotaļas: ja bērns rotaļu lietišķās neredzētu dzīvas būtnes vai arī tos priekšmetus, ko viņš iedomājas esam rotaļu lietās, viņš varbūt nerotaļātos. Bērns savās rotaļās atspoguļo, tēlo, kaut kam dara pakaļ (Students, 1998, 80).

Intelektuālo, kognitīvo psihes procesu attīstība ir saistīta ar galveno darbības veidu šajā vecumā – ar rotaļu darbību. Psihologi atzīst, ka tieši rotaļas un spēles ir viens no

galvenajiem attīstības virzieniem. Lielāko daļu laika pirmsskolas vecuma bērni pavada rotaļājoties. Rotaļas attīstās no manipulācijām ar priekšmetiem (rotaļlietām) līdz lomu un sižeta rotaļām. Lomu un sižeta rotaļās bērni sākumā tikai atdarina pieaugušo vai kādu filmu un grāmatu varoņu darbību (Svence, 1999, 87).

Sarežģītu materiālu bērns spējīgs reproducēt rotaļājoties. Piemēram, ja bērns ir uzņēmies pārdevēja lomu, viņš salīdzinoši labi iegaumē lielu daudzumu preču nosaukumu. Ja pieaugušie liek bērnam iegaumēt to pašu bez iekļaušanās rotaļā, tad šis uzdevums sagādā bērnam grūtības (Kalvāns, 2018, 50).

Rotaļā bērni:

- nonāk saskarsmē, nodibina kontaktu ar citiem rotaļniekiem (jaunākiem un vecākiem bērniem, vienaudžiem, pieaugušajiem);
- komunicējas, notiekot informācijas apmaiņai starp bērniem, izmantojot valodu vai citas zīmes;
- sadarbojas, veicot kopīgu, savstarpēji saskaņotu darbību, vajadzības gadījumā cits citam palīdz, cits citu atbalsta;
- mijiedarbojas, kas izpaužas personu savstarpējā iedarbībā, kas rada noteiktu attiecību modeli un pārmaiņas šo personību mērķos, motīvos, attieksmēs, rīcībā (Dzintare, Stangaine, 2005, 115).

Četrgadīgie bērni atklāj, ka viņu vienaudži ir ļoti svarīgi. Bērni apgūst grupu aktivitātes un rada savu stilu un pozīcijas vienaudžu grupās. Liels entuziasms, aizrautība, emocijas un iztēle dara lomu rotaļas par vairākuma četrgadīgo mīļāko aktivitāti. Attīstās arī rotaļu scenārijs, kur tiek noteiktas lomas, kā arī bieži mainās lomām. Bērnu valoda ir sarežģīta un izteiksmīga, var aprakstīt pagātnes notikumus, iesaistīties komunikācijā ar pieaugušajiem un vienaudžiem (Dzintare, Stangaine, 2005, 130).

Rotaļa rada bērnam emocionālu komfortu, līdzsvara un radošuma sajūtu, apmierinājumu un prieku. Bērnam rodas vēlēšanās pateikt un pastāstīt. Rotaļā tiek apgūti jauni vārdi, veidojas pirmie teikumi, pirmais stāstījums, pilnveidojas bērna spēja runāt dzimtajā valodā. Pilnveidojoties bērna runai, attīstās arī viņa intelekts. Rotaļa nosaka arī vispārējo attīstību, kā piemēram domāšanu, jūtu pasauli, vērtību orientāciju. Bērns apgūst apkārtējās pasaules parādības, cilvēku savstarpējās attiecības. Viņš vēro un izsaka savu prieku, neizpratni, secinājumus. Norit sarežģīts process, jo katrai lietai, katrai likumsakarībai ir savs nosaukums. Bērnam jāapgūst vārdi, kas izsaka parādības būtību, jāprot izteikt savu domu. Bērns pakāpeniski paplašina redzesloku un līdz ar to vārdu krājumu, pie katra jau zināmā vārda pievienojot jaunu vārdu, tādējādi veidojot savu vārdnīcu (Kaņepāja, 2012, 136).

Pedagoģiskajā procesā skolotājam ir jāiepazīst katrs bērns, viņa iepriekšējā pieredze, spējas un intereses, tomēr svarīgi zināt arī vispārējās bērnu vecumam raksturīgās iezīmes. Pirmsskolas periods (4–7 gadi) bērna personības attīstībā ir pats nozīmīgākais (Valsts izglītības satura centrs, 2016, 4).

Šajā vecumposmā notiek bērnamācīšanās no ģimenē esošajiem paradumiem, paraugiem, jo bērns, būdams atkarīgs no mātes emocijām, cenšas darīt tā, “kā dara citi”. Šis ir periods, kurā norit cilvēcisko attiecību tālākā apgūšana, kas norit bērnam spēlējot lomu un sižeta rotaļas, komunicējot ar vienaudžiem un pieaugušajiem (Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija, 2008).

Šajā vecumposmā uzskatāmi darbīgo domāšanu nomaina uzskatāmi tēlainā domāšana. Bērns spēj pareizi spriest un risināt samērā sarežģītus uzdevumus. Tomēr tas iespējams tikai noteiktos apstākļos:

- bērnam jāpaspēj iegaumēt uzdevums;
- viņam ir jāiztēlojas uzdevuma noteikumi;
- lai bērns spētu iztēloties uzdevumu, tie ir jāsaprot.

Tādējādi labvēlīgos apstākļos, kad bērns risina viņam saprotamu un interesējošu uzdevumu un novēro viņam saprotamus faktus, viņš ir spējīgs loģiski pareizi spriest (Kalvāns, 2018, 49). Ceturtajā dzīves gadā, bērns sāk runāt ne tikai par to, ko pašreiz redz vai dzird, bet arī par to, ko domā, ko grib, no kā baidās, ko sagaida. Pirmajā mirklī tas liekas nenozīmīgs sasniegums, bet būtībā tā ir milzīga pārmaiņa domāšanas attīstībā. Tā norāda, ka jau veidojas tā sauktā iekšējā valoda, kas dod iespēju ne vien veiksmīgi tikt galā ar uzdevumu, bet arī paskaidrot un apdomāt savu rīcību (Tūbele, Landra, Šūmane, Burčaka, Laganovska, Kušnere, Vīgante, 2013, 23).

Sakarā ar intensīvu runas attīstību, bērni sāk apgūt jēdzienus, to satura izpratne aizvien vairāk tuvinās pieauguša cilvēka jēdzienu izpratnei. Šajā vecumposmā vēl nav attīstīts pietiekams domāšanas līmenis (Kalvāns, 2018, 49). Savukārt G. Svence uzsver, ka bērna domāšanas attīstība ir saistīta ar cēloņu seku sakarību atklāšanu starp lietām un to norisēm. Jau 4 gadu vecumā bērni atklāj, ka parādību cēloņi var slēpties lietu īpašībās (Svence, 1999, 81).

J. A. Students uzsver, ka vērojot bērna psihiskās un garīgās īpatnības un pamatojoties uz to, ka bērnībā garīgā dzīve tikai aizmetusies, bērns nebūtu apgrūtināms ar teorētiskajām mācībām. Jēdzieniskā domāšana, jēdzienu analīze un teorētiska spriešana bērnam vēl nav pa spēkam (Students, 1998, 80).

Pirmsskolas vecumposmā atmiņa kļūst par dominējošo psihisko funkciju. Bērni spēj apbrīnojami viegli atcerēties daudzveidīgu materiālu. Tomēr šajā vecumposmā atmiņai ir

netīšs raksturs – bērnam nav mērķa kaut ko iegaumēt, neskatoties uz to, interesanti notikumi, darbības un tēli viegli paliek bērna atmiņā. Tāpat tiek iegaumēts arī verbāls materiāls, ja tas rada emocionālu reakciju bērnam. Bērni labi atceras dzejoļus, pasakas, stāstus, dialogus no filmām (Kalvāns, 2018, 49). Ja informāciju neatkārto, tā ir īslaicīgā atmiņā ne ilgāk par 30 sekundēm, izņemot gadījumus, kad informācijas iegaumēšanas pamatā ir spēcīgs pārdzīvojums. Bērniem iesaka salīdzināt ar jau zināmo informāciju, veidot asociācijas un izmantot emocijas, mīmiku (Svence, 1999, 82).

Iegaumēšanas procesā sāk iekļauties arī apjēgšana – jo saprotamāku informāciju bērns iegaumē, jo vieglāk tā paliek atmiņā. Lai pārliecinātos par informācijas izpratni, nepieciešams pārrunāt ar bērnu viņa stāstījumu. Vislabāk, ja bērns cenšas atstāstīt iegaumēto saviem vārdiem (Kalvāns, 2018, 50).

Uztvere šajā vecumposmā kļūst apzināta, mērķtiecīga un analizējoša. Tiek diferencētas šādas uztveres darbības:

- novērojums;
- aplūkošana;
- meklēšana (Kalvāns, 2018, 49).

Bērns uztveres tēlā redz tieši to, kas viņam ir būtisks. Bērni mācās veidot lietu kopsakarības – pazīt lietas un situācijas pēc to būtiskajām pazīmēm. Jo vecāks bērns, jo labāk viņš spēj izdalīt uztveramā priekšmeta informatīvās pazīmes un abstrahēt tās no nebūtiskajām (Svence, 1999, 80).

Liela loma uztveres attīstībā ir runai – bērns redz priekšmetu, nosauc to, sāk uzskaitīt atsevišķas priekšmeta īpašības. Tādā veidā ar runas palīdzību bērns labāk uztver priekšmetu īpašības un iegaumē tās. Nosaucot priekšmetus, bērns savā apziņā atdala tos vienu no otra un nosaka, kādas sakarības pastāv to starpā, kā piemēram mazāks – lielāks, vairāk – mazāk. (Kalvāns, 2018, 49).

Viens no skolotāja pedagoģiskā darba uzdevumiem ir vārdu krājuma pilnveidošana, tai pārsvarā jānotiek uz jutekliskās uztveres pamata, tādēļ, ka pirmsskolas vecuma bērnu domāšana norit galvenokārt uzskatāmi praktiskajā līmenī, jo aktīvāka būs bērna paša darbošanās, kuras laikā pedagogs aicina bērnu izteikties, skaidrot, vārdiski raksturot, jo labākas sekmes bērns gūs gan vārdu krājuma pilnveidē, precīzākā skaņu izrunā, gan arī intelektuālajā attīstībā (Tauriņa, 2016, 61).

Šajā laikā attīstās bērna runa, strauji pieaug vārdu krājums. Bērns intensīvi apgūst runas gramatiskās formas un jaunus, abstraktus jēdzienus. Notiek strauja intelektuālā attīstība, kā arī attīstās bērna iztēle un domāšana. Bērna interese virzīta uz cilvēku attiecību, lietu un parādību izzināšanu, tādejādi attīstot arī savus izziņas procesus. Pieaug interese par citiem

bērniem, tieksme sadarboties ar viņiem, kā arī vēlmekomunicēt ar pieaugušajiem un vienaudžiem (Valsts izglītības satura centrs, 2016, 4). Atdarinot pieaugušo, bērns apgūst runas kultūras paraugus, viņš pārņem valodas izteiksmes līdzekļus, runas tempu, balss tembru. Tieši tāpēc vecāku un skolotāju loma bērnu valodas un komunikatīvās attīstības ziņā, tāpat kā citās bērnu audzināšanas jomās, ir ļoti būtiska. Lai bērns apgūtu prasmi runāt un sazināties, viņam nepieciešams pozitīvs, sekmīgs piemērs (Eņģele, Tauriņa, 2017, 128).

Līdz pieciem gadiem bērna runa ir (noformējusies) attīstījusies: viņš pareizi veido frāzes, skaidri izrunā visas dzimtās valodas skaņas, vārdu krājums ļauj aprakstīt notikumus, priekšmetus, parādības, savas jūtas un noskaņojumu (Бабич, 2000, 114).

Bērni vecumā starp četriem un pieciem gadiem bieži jūtas neuzvarami un gatavi ar visu tikt galā. Atšķirībā no mazliet jaunākajiem bērniem, šā vecuma bērni parasti iesaistās sarežģītās sabiedriskās rotaļās. Viņi izrāda empātiju citiem un runā par savām un citu izjūtām, pārbauda noteiktās robežas un loģiski pamato savu uzvedību. Lai arī četrgadīgie spēj noturēt uzmanību samērā īsu brīdi, viņi pamazām kļūst pieredzējuši problēmu risinātāji, un, ja tēma viņiem šķiet īpaši interesanta, viņi spēj koncentrēties ilgāku laiku (Hansena, Kaufmane, Saifers, 2018, 12). Bērnu uzmanību piesaista tikai pievilcīgie objekti, kurus pavada emocionāls pārdzīvojums. Bērns uz uztveres objektu spēs koncentrēties tik ilgi, kamēr būs interese. Uzmanība šajā vecumā reti, kad izraisa iekšējie nosacījumi, tāpēc var apgalvot, ka uzmanība pirmsskolas vecumā pārsvarā ir nefīša. 4 – 5 gadus veci bērni uzmanību spēj koncentrēt apmēram 6 – 8 sekundes (Svence, 1999, 86). Atsaucoties uz V. Golubinu, jāņem vērā tas, ka uzmanībai piemīt vairākas īpašības:

- apjoms – katram cilvēkam ir atšķirīgs informācijas daudzums, ko viņš spēj uztvert (jo mazāks bērns, jo mazāks ir viņa uzmanības apjoms), tas var būt atkarīgs no pieredzes un iepriekš gūtām zināšanām.
- uzmanības koncentrācija – tā ir spēja noturēt uzmanību, nepievēršot uzmanību citām lietām, to nosaka dažādi apstākļi, kā piemēram, interese, nogurums u.c. (Golubina, 2007, 68).

Vēl vairāk – viņi prot vispārināt no vienas darbības vai situācijas otru. Šķiet, ka viņu enerģijai nav robežu. Vārdu krājums paplašinās, bērni runā labi veidotos teikumus ar sarežģītām gramatiskām struktūrām (Hansena, Kaufmane, Saifers, 2018, 12).

Psihologi un fiziologi uzskata, ka vispiemērotākais laiks sākt mācīties lasīt un rakstīt ir četrus gadus vecums. Attīstoties otrai signālsistēmai, vārds kļūst par bērna galveno regulētāju. Šis faktors jāuzskata par vecumposma pamatīpatnību. Runas attīstība sekmē un ievērojami izmaina bērna attiecības ar apkārtējiem bērniem un pieaugušajiem.

Šajā vecumposmā:

- jāturpina papildināt bērna vārdu krājums un tā aktivizēšana,
- jāturpina vārda sastāva izpēte,
- jāturpina skaņu tīrrunas veidošana un skaņu diferencēšana,
- jāturpina pilnveidot stāstītprasme,
- jāveido valodas sistēma un gramatiski pareiza runa,
- jāpaplašina valodas lietojums, iepazīstot bērnam izprotamā veidā folkloru, tās varoņus, darba tikumu, mātes mīlestību, savstarpējo attiecību skaistumu un latviskās dzīves tradīcijas (Golubina, 2007, 120).

Īstenojot Pirmsskolas izglītības programmu, pirmais un svarīgākais līdzeklis runas attīstīšanā ir pieaugušā valodas paraugs nepārtrauktā saskarsmē ar bērnu (Kaņepāja, 2012, 136). Pirmsskolas izglītības mācību satura programmā vēstī, ka bērnam ir jāstāsta par to, ko viņš redz, dara un jūt (2–3 teikumi), kā arī runā jālieto vienkāršus teikumus. Nebaidīties jautāt to, kas interesē, kā arī atbildēt uz jautājumiem par stāsta un pasakas saturu. Pauzt savu attieksmi par tēlu rīcību un arī atveidot pasaku tēlus. Bērnam jāspēj regulēt balss skaļumu un runas tempu (Pirmsskolas izglītības mācību satura programma, 2012). Bērnam jāsaklausa sev interesējoša informācija runā un jāspēj paust savu attieksmi pret to. Ir jāsaklausa un jāspēj atšķirt runas intonāciju – priecīgs, bēdīgs, dusmīgs, bailīgs. (Skola 2030, 2017).

Pirmsskolas vecumā informāciju par apkārtni bērns iegūst ne tikai tiešajos vērojumos, bet arī ar valodas starpniecību – klausoties pieaugušo paskaidrojumos, stāstījumos un lasījumos no grāmatām, kā arī saņemot atbildes uz konkrētiem, sev aktuāliem jautājumiem. Tā pamazām veidojas elementārie jēdzieni par apkārtnes lietām un parādībām un to savstarpējiem sakariem, kā arī attīstās orientācija laikā un telpā. Lai to sekmētu, ir jāpalīdz bērnam apjēgt un pareizi lietot vārdus, kas apzīmē lietu un parādību īpašības, daudzumu, stāvokļus, secību, parādību cēloņus un sekas. Tāpat jāapgūst vārdi, kas raksturo cilvēku rīcību un savstarpējās attiecības. Jāmāca domas izteikt pareizos un sakarīgos teikumos. Liela vērtība jāpievērš pareizai un skaidrai līdzskaņu izrunai (dikcijai). Bērnbā izkopta pareiza un skaidra runa ir vērtīgs ieguldījums visam turpmākajam mūžam (Zelmenis, 2000, 64).

Bērns lieto valodu, lai kontaktētos ar apkārtējiem cilvēkiem, tātad valodai jābūt izteiksmīgai, emocionālai, sakarīgai. Pirmsskolas vecuma bērniem jāattīsta prasme veidot dialogu: runāt skaidri, pēc būtības, uzklausīt sarunu biedru, censties viņu saprast, nepārtraukt (Козлова, Куликова, 2000, 151- 152).

Raksturojot vidējā pirmsskolas vecuma bērna valodas apguvi, tiek atzīts, ka vairums četrgadnieku spēj uzdot jautājumus, izteikt norādes, skaidrot pieredzēto notikumu gaitu, prot radīt izdomātus stāstus, īstenojot noteiktu vārdu kārtību un gramatiskās normas. A. Tauriņa norāda, ka pakāpeniski attīstās apziņa, vārdu krājums un vārdu jēgas izpratne (Tauriņa, 2016, 61).

1.3. Metodiskie paņēmieni darbam ar daiļliteratūras tekstu stāstītprasmes sekmēšanai.

Literatūrai kā mākslai ir būtiska loma bērna audzināšanas un attīstības procesā. Tā pozitīvi ietekmē bērna iekšējo garīgo pasauli un paplašina valodu ar jauniem vārdiem. Klausoties daiļdarbu, bērns iepazīstas ar vārda mākslu – valodas tēlainību, tās brīnišķīgo plūdumu, arī jautrām vārdu un skaņu spēlēm, kā arī iepazīst žanru daudzveidību. Mākslas tēlaino dabu bērns uztver intuitīvi, nevis tikai ar analīzes palīdzību pārrunu laikā. Tas virza bērnu uz paša vārdisko jaunradi un audzina jūtu kultūru. Literārie teksti ir piesātināti ar dažādu informāciju par pasauli un sniedz tās tik dažādos veidos un niansēs, cik ikdienas realitāte nespēj sniegt. Literatūra uzbur ainas, smaržas, krāsas, garšas un noskaņas, kādas nespēj uzburt neviena filma, jo literatūra mums liek nevis vienkārši tvert, bet, izjūtot pašiem, radīt iztēlē. (Freiberģa, 2007, 58).

Iepazīstot stāstus, runājot vai dziedot, katru dienu bērnam palīdz attīstīties visdažādākajos veidos, kā piemēram:

- Palīdz bērnam iepazīt skaņas, vārdus un valodu, kā arī attīsta lasītprasmi;
- Iemāca novērtēt grāmatas un stāstus;
- Attīsta bērnu iztēli un stimulē zinātkāri.
- Palīdz attīstīt bērnu smadzeņu darbību, kā arī sociālajām un komunikācijas spējām.
- Palīdz bērnam saprast atšķirību starp „patieso” un „liktoticēt”.
- Palīdz bērnam uztvert pārmaiņas un jaunus vai biedējošus gadījumus, kā arī apzināties spēcīgās emocijas, kas nāk līdzās tiem (Raisingchildren.net.au, 2018).

Literatūra pirmsskolas posmā ir būtisks vārda mākslas paraugs, literārās darbības ierosinātājs. Bērnu gūto informāciju pastiprina ar literāro vārdu: dzejoļiem, pasakām, stāstiem, mīklām, tēlojumiem. Literatūrai, kuru izmanto darbā ar bērniem ir jābūt tādai, kas palīdz bērnam apzināties sevi. Tai jāsniedz priekšstats par pasauli, par attiecībām starp cilvēkiem, cilvēkiem un dabu, jāveicina bērnu aktīva darbība (Kaņepāja, 2012, 130). Lai bērns spētu uztvert literāro tekstu un tā saturu, sākumam ir nepieciešams, lai bērns vispār saprastu,

un zinātu, kas ir grāmata un ko ar to var darīt. Pieaugušajam jāiepazīstina bērns ar grāmata, jo tieši pieaugušais ir tas kurš, māca un rāda, kā grāmata jāaplūko, jāšķir un jātur. Tieši ilustrāciju aplūkošana ir pirmais solis bērnu ievadišanā grāmatu pasaulē, savukārt tām ir jābūt košām, spilgtām un krāsainām, tādām, lai tās bērnu ieinteresētu un būtu atbilstošas bērnu pieredzei – bērnam jāspēj izdalīt un atpazīt ilustrācijā redzamos objektus. Ja pieaugušais palīdz ar savu stāstījumu un norādošiem žestiem, un bērns būs spējis atpazīt objektu, viņam būs interese klausīties īsu un vienkāršu stāstījumu (Freibergera, 1997).

Pirmsskolniekiem patīk:

1. Reālas dzīves stāsti (ugunsdzēsēji, dzīvnieki, laikapstākļi, buldozeri, gadalaiki, traktori utt.).
2. Stāsti par to, ko dzīvnieki patiesībā dara un ko cilvēki domā.
3. Skaņu, vārdu un ideju atkārtotā (lāču tētis rāpās kokā, lāču mamma rāpās kokā, lāču mazulis rāpās kokā).
4. Stāsti, kas satur smieklīga satura skaņas („Bzzzz” teica medus bite, „Čuk, čuk, čuk brauc vilcieniņš pa sliedēm”).
5. Stāsti, kas tiek izlasīti 5 – 10 minūšu laikā.
6. Stāsti ar laimīgām beigām.
7. Grāmatas ar attēliem, kas gandrīz izstāsta visu stāstu :
  - Lieli, krāsaini attēli ar nelielu tekstu.
  - Attēli, kas parāda reālas dzīves objektus, ar kuriem bērni ir jau pazīstami.
  - Krāsaini attēli ar dažādām ēnām, detaļām vai līnijām.
  - Attēli, kas attēlo darbību (mašīnas sacīkstēs, dzīvnieki spēlējas, bērni rotaļājas).

Labāk nerādīt bērniem grāmatas, kurā attēlotas darbības, ko nevēlas, lai bērns atdarinātu, kā piemēram kaušanos, rotaļlietu laušanu (Brian, n.d.).

Pirmsskolas vecumā bērniem ieteicami krāsaini vai arī bezkrāsaini zīmējumi ar bagātu pamācošu saturu, par ko bērniem, rādot zīmējumus, jāstāsta. Ļoti ieteicamas arī pasaciņas, kā saturs norāda uz labā uzvaru pār ļauno. Bērns jā māca konkrēti, ar saprotamiem uzskatāmības līdzekļiem un nevis sausā teorijā. Taisnība, ka bērns, pateicoties savas atmiņas elastībai, ātri iemācās no galvas, bet kāda nozīme tam, ja viņš vielas nesaprot? Tādēļ vispirms jāveicina saprašana, nevis zināšanas (Students, 1998, 80). Bērns labāk saprot to, ko redz, nevis to, ko dzird (Tūbele, Landra, Šūmane, Burčaka, Laganovska, Kušnere, Vīgante, 2013, 20).

Pirmsskolas vecuma bērni izbauda grāmatas, kurās ir daudz darbības, bilžu un atkārtojuma, kā arī stāstus par viņiem pašiem vai citiem bērniem viņu vecumā. Bērniem

pirmsskolas vecumā patīk dzirdēt to pašu stāstu atkal un atkal. Lai gan tas varētu likties nogurdinoši lasītājam, bērna attīstībai tam ir ļoti labvēlīga ietekme (Brian, n.d.).

Pasakas veicina bērnu iztēli un kultūras izpratni. Bērna iztēle ir spēcīgs un unikāls instruments. Tas tiek izmantots, lai ne tikai izdomātu stāstus un spēles, bet arī tā ir atslēga uz radošu domāšanu, spēj definēt izglītības un dzīves veidu, kas tiem ir. Līdz ar šo iztēli, nāk arī kultūras rakstpratība; pasakas bieži vien iekļauj dažādas kultūras un dažādus veidus, kā paveikt lietas (Docherty, 2014).

Daiļliteratūras teksta apjēga prasa uzmanības koncentrēšanos, pieredzes aktualizēšanu, domāšanu un iztēli. Tekstam kā verbālam vēstījumam vienmēr piemīt loģika un zināma dinamika – sākums, kas izvirza gaidas, kulminācija, kas tās sarežģī, un nobeigums, kas tās apmierina, tādējādi vēstījums rada veselumu, kurā sintezējušās jūtas un jēga. Interpretējot lasīto, vienlaicīgi tiek paplašināta dzīves pieredze. Priekšā lasīšana pirmsskolas vecumā pozitīvi ietekmē arī intereses raisīšanos par lasīšanu un lasītprasmes apguvi. Veidojas apjauta par rakstītā un lasītā vārda saistību, izpratne par klausīšanās nolūku (Freiberga, 2013, 7).

Zinātnieki ir atklājuši, ka stāstiem ir spēcīga ietekme uz bērnu sapratni par kultūras un dzimumu lomām. Stāsti ne tikai attīsta bērnu lasītprasmi, bet arī nodod vērtības, pārliecības, attieksmes un sociālās normas, kā arī nostiprina bērnu uztveri par realitāti. Caur tēliem, ar ko bērni iepazīstas stāstos, tie iemācās kā uzvesties, domāt un rīkoties. Stāsti – iepazīti caur bilžu grāmatām, deju, attēliem, dziesmām vai mutiski pārstāstot – ir viens no fundamentālākajiem komunikācijas veidiem. Stāsti iemāca bērniem attīstīt empātiju, kā arī iztēles un atšķirīgu domāšanu – kas ģenerē dažādas idejas un/vai risinājumus atkarībā no notikumu stāsta (Morgan, 2018).

Freiberga uzsver, ka ar literāro darbu iespējams veikt vairākus ļoti būtiskus uzdevumus:

- rosināt interesi par grāmatu un audzināt jauno lasītāju;
- veicināt literatūras kā mākslas uztveri – iepazīt māksliniecisko valodu, paplašināt vārdu krājumu;
- iepazīstināt ar cilvēku attiecību un norišu pasauli.

Turklāt vienlaicīgi iespējams

- piešķirt pārsteiguma, brīnuma noskaņu tēmai;
- ievadīt bērnus dažādos apakštematos;
- ar literāru tēlu palīdzību gūt nopietnas zināšanas un veikt dažādus citus uzdevumus bērnu attīstībā (Freiberga, 2007, 58).

Grāmatas ir brīnišķīgs līdzeklis bērniem. Tās iepazīstina bērnus ar dažādiem cilvēkiem un vietām, paplašina viņu vārdu krājumu, stimulē bērnu ziņkārību un iztēli, kā arī veicina intelektuālo izaugsmi. Grāmatas tāpat arī nodrošina īpašus un patīkamus brīžus starp pieaugušajiem un bērniem. Pirmsskolas vecuma bērni izbauda grāmatas, kurās ir daudz darbības, bilžu un atkārtojuma, kā arī stāstus par viņiem pašiem vai citiem bērniem viņu vecumā. Bērniem pirmsskolas vecumā patīk dzirdēt to pašu stāstu atkal un atkal. Lai gan tas varētu likties nogurdinoši lasītājam, bērna attīstībai tam ir ļoti labvēlīga ietekme (Brian, n.d.).

Kaņepāja uzsver, ka literatūras uzdevums ir ne tikai iepazīstināt bērnus ar pasauli un norisi tajā, bet arī mācīt viņus just līdzīgu un izjust. Literatūrai kā mākslas veidam ir divpusēja ietekme - no vienas puses, to uztver saistībā ar katra bērna individualitāti, bet no otras puses, tā ietekmē individualitātes veidošanos, paplašinot priekšstatus, emocionālo pieredzi, kā arī veidojot vērtību ievirzes. Valodas ritms, valodas tēlainība, salīdzinājumi, vārdu spēles – tas viss bērnam ir kā rotaļa, kas sniedz estētisku baudījumu un rosina pašu bērnu aktīvai darbībai – sacerēt pasakas, īsus stāstiņus, pat dzejolišus, izdomāt tēlus (Kaņepāja, 2012, 131).

Mūsdienīga, bagāta literārā valoda, tās izkoptā lietošanas normu sistēma ir nacionāls lepnums, viena no galvenajām kultūras vērtībām, kas ar vecāku, radnieku, draugu, citu cilvēku runu ienāk arī bērna valodā. Bērni ne tikai atdarina pieaugušo runas formas, bet arī paši dod nosaukumus lietām, izdomā vārdus, aizrautīgi piedalās valodas spēlēs un rotaļās, mēģina savus pārdzīvojumus izteikt ar valodas līdzekļiem, un tas ir pamats valodas individuālajai kultūrai. Bērns tādējādi atraisa savas valodnieciskās spējas. Tātad valoda ir gan individuāla, gan nācijas kultūras elements. (Markus, Degtjarjova, Grigorjevs, 2007, 13). Tautas dziesmu un citu folkloras tekstu iesaistīšana valodā ļoti patīk bērniem 4 – 5 gadu vecumā, jo viņi ieklausās valodā ar īpašu interesi un cenšas atdarināt pieaugušos jau kā mazie valodnieki (Kaņepāja, 2012, 133). Tādēļ, lai bērnam būtu interese par literāro darbu, ir jāpārzina viņa vecumposmu īpatnības, kādas ir bērna intereses, kādā veidā piesaistīt uzmanību, lai bērns klausītos un stāstītu par literāro darbu.

Pirmsskolas vecuma bērnu audzināšanas produktivitāte tiešā veidā ir atkarīga no skolotāja profesionālās kompetences, empātijas, viņa prasmes uztvert un novērtēt bērnu mēģinājumus, uzdrīkstēšanos un riskēšanu, kā arī pieņemt un atbalstīt bērnu, vienlaikus sekmējot viņa labvēlīgas savstarpējās attiecības ar vienaudžiem un pieaugušajiem dažādās saskarsmes situācijās (Eņģele, Tauriņa, 2017, 128).

Pieaugušo un bērnu komunikācijā īpaša loma ir jautājumiem. Ir ieteicams uzdot produktīvus jautājumus, kas sekmē bērnu komunikatīvo kompetenci – valodas sistēmas, leksikas pilnveidi un komunikatīvo prasmju apguvi (Eņģele, Tauriņa, 2017, 129).

Bērna valodas un runas attīstīšanai zinātnieki (I. Elnebija, Ž. Piažē u.c.) iesaka dažādus uzdevumus, vingrinājumus un spēles. Kā nozīmīgas D. Lieģeniece un I. Nazarova uzskata vairākas I. Elnebijas izteiktās atziņas, tajā skaitā:

- ar bērnu visu laiku jāsarunājas;
- svarīgi spēlēt tādas spēles, kas vienlaikus attīsta valodu un kustības;
- lasīt dzejoļus un stāstiņus, kas piemēroti bērna vecumam;
- minēt mīklas;
- bērnu grāmatām jābūt ar zīmējumiem, lai viņi redzētu un saprastu(Lieģeniece, Nazarova, 1999, 34 - 35).

Lai izraisītu interesi par literatūru, var tikt izmantoti dažādi pedagoģiskie paņēmieni, kas mudina bērnu atcerēties, virza viņa radošo darbību, vedina viņu uz pārdomām par literāro tēlu rīcības motīviem, kā arī tocēloņiem. Tam var kalpot literārā teksta turpināšana, sacerot citas beigas, var izdomāt, kas bija pirms pasakas vai stāsta sākuma. Darbu ar literāro tekstu var turpināt arī zīmējot un veidojot. Būtiska ir bērnu aktīva darbība, kuras laikā bērns atkal pievēršas literārajam tekstam kā valodas paraugam. Darbā ar grāmatu kā mūsu dzīves neatņemamu sastāvdaļu bērnam jābūt uztvert arī ilustrācijas, pēc ilustrācijām noteikt, ko grāmata mums vēstīs, par ko būs stāstīts grāmatā – par dabu vai sadzīvi. Aplūkojot ilustrācijas, bērns var spriest par satura emocionālo ievirzi. Iepazīstinot bērnu ar grāmatu, būtiski ir veidot pozitīvu attieksmi pret to, kā arī otrs, ne mazāk svarīgs uzdevums ir veidot saudzīgu attieksmi pret grāmatām, un vissvarīgākais ir pieaugušā paraugs (Kaņepāja, 2012, 134).

Runas attīstīšanas darbs veicams piecos virzienos:

- skaņu izrunas kultūras veidošana;
- vārdu krājumu paplašināšana un aktivizēšana;
- gramatiski pareizas runas veidošana;
- stāstītmācīšana;
- sagatavošanās lasīšanai (Kaņepāja, 2012, 150).

Skolotāja tiešs pienākums ir palīdzēt bērnam atrast piemērotākos vārdus, vārdu savienojumus, veidot teikumus, iesākt teikumus, lai veidotos plūstošs stāstījums bez liekiem atkārtojumiem, kā arī palīdzēt veidot kompozicionāli pareizu stāstījumu.

Mācot bērnam atstāstīt, noteicošā loma ir teksta izvēlei, tā apguvei un bērnu organizēšanai atstāstīšanai(Kaņepāja, 2012, 149). **Atstāstīšana** ir viens no pirmajiem stāstīšanas veidiem, kuru māca pirmsskolā. Atstāstīšana ir dzirdētā literārā teksta radoša atveidošana ar runas valodas palīdzību. Atstāstīšanas nodarbībās bērns saņem gatavu literāro

tekstu, kurš iedarbojas uz viņa jūtām, rada pārdzīvojumu, vēlēšanos iegaumēt un atstāstīt dzirdēto tekstu. Daiļliteratūras augstais mākslinieciskums, formas, kompozīcijas un valodas vienotība māca bērnus precīzi un noteiktā secībā veidot stāstījumu, neaizrauties ar sīku detaļu attēlošanu un neizlaist galveno (Kalniņa, 1983, 104). Pēc satura tekstiem jābūt saprotamiem, par to, ko bērns ir pieredzējis. Literāros darbos ir jābūt bērniem pazīstamam personāžam ar spilgti izteiktām rakstura iezīmēm, darbojošos personu rīcības motīviem jābūt saprotamiem (Kalniņa, 1983, 126).

Pārrunas kā nodarbības veids. Pārrunas bērnus māca mērķtiecīgi, secīgi domāt, nenovirzīties no sarunas temata. Pārrunas veicina bērnu uzmanības noturības un domāšanas attīstību, māca izteikt savas domas skaidri un saprotami, kā arī ieklausīties savā sarunu biedrā. Šīs nodarbes izmanto, lai veidotu noteiktu sistēmu bērnu zināšanās, mācītu pareizi spriest un secināt. Tādēļ tām ir liela izglītojoša nozīme, jo tās papildina un nostiprina bērnu zināšanas, kā arī aktivizē vārdu krājumu un pilnveido gramatiskās formas (Kalniņa, 1983, 104).

Jautājumus kā mācīšanās metodi plaši izmanto visās vecuma grupās. Tos lieto gan ievada pārrunās, gan pārrunās pēc literārā teksta noklausīšanās un arī atstāstīšanas procesā. Jautājumi aktivizē gan bērnu domāšanas, gan uzmanības un atmiņas procesus (Kalniņa, 1983, 129).

Aprakstskā stāstījuma veids Pirmsskolas izglītības programmā tiek akcentēts otrajā pakāpē, bet sagatavošanās posms norit jau pirmajā pakāpē, jo prasme stāstīt aprakstoši cieši saistīta ar bērna sensoro un novērošanas spēju attīstību. Cieša saistība ir arī ar iztēles, domāšanas un citu izziņas procesu attīstību.

Radošie stāsti kā stāstījuma veids prasa pietiekamus bērna priekšstatus, literāro pieredzi, noteiktu literatūras uztveres, kā arī analīzes līmeni un labu aktīvās runas līmeni. Pēc radošiem stāstiem skolotājs var noteikt bērna runas līmeni un izvirzīt uzdevumus tās pilnveidošanai, kā arī noteikt viņu estētiskās gaumes un tikumiskās virzības līmeni, tāpat izvirzīt uzdevumus arī audzināšanas jomā (Kaņepāja, 2012, 149).

Dramatizācijas rotaļa. Personāža replikas bērni pavada ar kustībām, žestiem, dzīvnieku kustību atdarinājumiem utt. Autora vārdus runā skolotāja vai kādas bērns, pēc tam lomu izpildītāji. Norādījumus par runas izteiksmīgumu dod visiem bērniem. Ar lomu tiek galā visi bērni, jo viņiem ir pa spēkam pateikt personāža īsās replikas (Kalniņa, 1983, 129).

Enģele un Tauriņa atsaucoties uz R. Kaņepāju, skaidro, ka, lai stāstīšanas un atstāstīšanas procesu padarītu aizraujošāku, ieteicams pedagoģiskajā procesā izmantot dažādus uzskates līdzekļus:

- Sižetu sēriju kartītes. Atstāstot literāro darbu, tās saliek pareizā secībā, pēc satura izklāsta un notikumu secības. Lai veicinātu izpratni par literāro darbu, bērniem tiek uzdoti jautājumi par pasakas tēliem un notikumiem.
- Nākamajā literārā darba stāstīšanas reizē bērni paši saliek sižeta sēriju kartītes pareizā secībā un cenšas atstāstīt pasaku.

Skolotāja, vienlaicīgi, stāstot literāro darbu un rādot literārā darba tēlus, iepazīstina bērnus ar secīgu notikumu izklāstu (Eņģele, Tauriņa, 2017, 129). Pirmsskolas vecuma bērnos interesi izraisa pasakas, dzejoļa, stāsta saturs. Viņi dzīvo līdzī literārajam varonim, cenšas uzzināt notikumu tālāko gaitu. Īpaši šāda uztvere parādās tādos gadījumos, kad bērni skatās teātra izrādes, kad vārds tiek ilustrēts ar literārā tēla darbību (Kalniņa, 1983, 138).

Savukārt pasakas palīdz bērniem saprast atšķirību starp labo un sliktu, pareizo un nepareizo, ne caur tiešu mācīšanos, bet caur iesaistīšanos un līdzdalību. Pasakas māca bērniem, ka labais vienmēr uzvarēs un, lai gan tas ne vienmēr var būt patiesība īstajā pasaulē, mācība ir vienkārša un svarīga. Esi varonis, nevis blēdis. Mācies cerēt uz labāko. Pasakas attīsta kritiskas domāšanas prasmes. Bērni ierauga sekas, kas rodas tēlu pieņemto lēmumu rezultātā un mācās, kas notiek, atkarībā no pieņemtajām izvēlēm. Pasakas var palīdzēt tikt galā pašiem ar savām emocijām. Pasakas ne tikai sagatavo bērnu sabiedrībai un māca pieņemt morālus lēmumus, bet arī māca kā tikt galā ar konfliktu pašam ar sevi (Docherty, 2014).

Pētot bērna stāstītprasmi, var spriest par bērna runas attīstības līmeni, kā arī pedagoga paveikto un arī nepaveikto, gan nodarbībās, gan ārpusnodarbību laikā. Bērnam jā māca dažādi stāstījuma veidi. Visiem stāstījuma veidiem ir vienota stāstījuma kritēriji: secīgums, tēlainība, izteiksmīgums, patstāvība, kā arī vārdu krājums un teikumu gramatiskā uzbūve. Secīgums nozīmē stāstīt loģiski, ievērojot noteiktu secību; tēlainība ir epitetu, salīdzinājumu un citu leksisko līdzekļu izmantošana (tā saistīta ar bērna literāro pieredzi); patstāvība – prasme pastāstīt bez pieaugušo palīdzības (Kaņepāja, 2012, 147).

Lai attīstītu stāstītprasmi, ir nepieciešams nodrošināt bērniem attīstošu vidi, plašu runas praksi un atbalstu katra bērna radošumam. Pirmsskolas vecumā bērniem jāapgūst dažādi stāstītprasmes veidi: atstāstījums, stāstījums un stāstījums ar radošās darbības elementiem, kas veicina bērna saistītas runas attīstību. Stāstītprasmei ir jābūt labi attīstītai, jo tā ir nepieciešama, lai īstenotu verbālo saskarsmi (Cupere, Tūbele, 2011, 251).

2. Empīriskais pētījums

2.1. Pētījuma metodoloģija

Kvalifikācijas darba pētījums tika veikts laika posmā no 10.09.2018. līdz 09.11.2018. Pētījumā tika iesaistīti Jelgavas pilsētas x pirmsskolas izglītības iestādes 10 vidējās grupas četrgadīgi bērni. Pētījums tika veikts ar mērķi pētīt četrgadīgu bērnu stāstītprasmes attīstību literāro darbu iepazīšanas procesā.

Pētījumā tika izmantotas vairākas pētījuma metodes: novērošana, pedagoģiskais izmēģinājuma darbs.

Novērošana ir mērķtiecīgs izziņas procesa rezultāts, kas iegūts ilgstoši vai atkārtoti vērojot, (ko) uzzina, secina, (kam) izseko, (ko) uzmana. Novērošanu kā empīrisku pētniecības metodi lieto, lai iegūtu informāciju, pārbaudītu hipotēzi, teoriju, teorētisko pētījuma patiesumu u.tml. pēc novērošanas tieši uztvertā informācija tiek apkopota, skaidrota un vispārināta (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 111). Novērošana kā zinātniska pētniecības metode atšķiras no ikdienišķās novērošanas ar plānveidību, mērķtiecību un arī novēroto faktu kvalitatīvu un kvantitatīvu apstrādi (Jurgena, 2002, 45).

Pedagoģiskā izmēģinājumam darbs ir darbs, kas tiek īstenots pēc konkrētas izstrādātas programmas, lai praksē pārbaudītu jaunas idejas, metodes, kā arī pieejas (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 46). Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība tika īstenota pēc autores izstrādāta pētījuma plāna, lai pārbaudītu, kā literāro darbu iepazīšanas process sekmē bērnu stāstītprasmi.

Pētījuma plāns.

1. Izstrādāt kritērijus bērnu stāstītprasmes noteikšanai.
2. Noteikt bērnu stāstītprasmes līmeni pētījuma sākumā.
3. Veidot bērnu raksturojumu pētījuma kontekstā.
4. Atlasīt daiļliteratūras tekstus atbilstoši vecumposmam stāstītprasmes attīstīšanas nolūkā.
5. Izveidot pedagoģisko izmēģinājuma programmu un aprobēt to.
6. Noteikt bērnu stāstītprasmes līmeni pēc pētījuma.
7. Aprobēt un analizēt iegūtos rezultātus.

2.2. Pētījuma gaita

Pētījuma pirmajā posmā darba autore izstrādāja kritērijus, balstoties uz *Pirmsskolas izglītības mācību satura programmas* un *Skola 2030* programmas prasībām. Darba autore vēroja bērnus trijās rotaļnodarbībās, ar mērķi noteikt bērnu stāstītprasmi. Tika izdalīti trīs kritēriji – secīgs atstāstījums par dzirdēto daiļliteratūru, kur tika izmantota pasaka „Trīs sīvēntiņi” no pasaku grāmatas „Manas mīļākās pasakas”, stāstījums par ilustrāciju un pasakas turpinājuma sacerēšanaslatviešu tautas pasakai „Stūrgalvīgais vilcēns”.

1.kritērijs. Secīgi atstāsta dzirdēto daiļliteratūru

Rādītāji -

- Patstāvīgs, secīgs stāstījums – 3 punkti;
- Secīgs stāstījums, izmantojot atbalstu – 2 punkti;
- Haotisks stāstījums, atsaucoties uz tekstā dzirdēto – 1 punkts;
- Stāstījums nav saistāms ar tekstā dzirdēto vai stāstījuma nav – 0 punkti.

2.kritērijs. Stāstījums par ilustrāciju

Rādītāji –

- Patstāvīgi, detalizēti stāsta par ilustrāciju 3 – 4 teikumi – 3 punkti;
- Patstāvīgi stāsta par ilustrāciju 2 – 3 teikumi – 2 punkti;
- Stāsta par ilustrāciju ar skolotājas atbalstu – 1 punkts;
- Nespēj pastāstīt par ilustrāciju – 0 punkti.

3. kritērijs. Pasakas turpinājuma sacerēšana

Rādītāji –

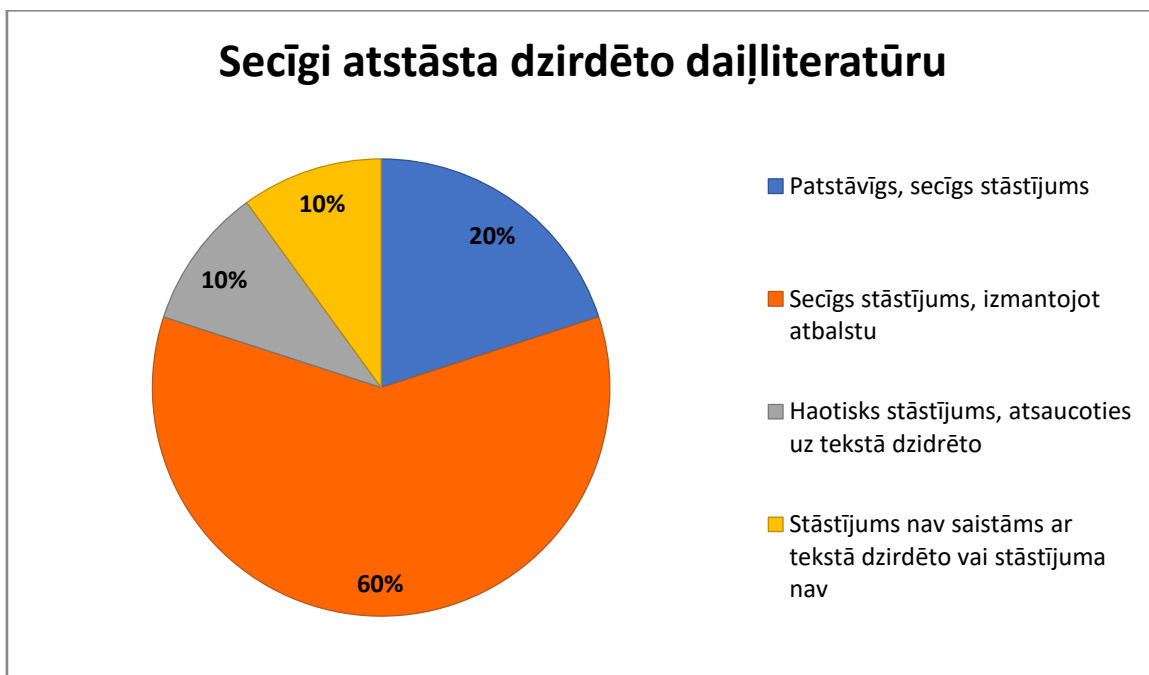
- Veido pasakas turpinājumu fantazējot- radot jaunu pasakas variantu – 3 punkti;
- Veido loģisku pasakas turpinājumu no iepriekšējās pieredzes – 2 punkti;
- Pasakas turpinājumu sacer ar skolotājas uzvedinošiem jautājumiem – 1 punkts;
- Nespēj sacerēt pasakas turpinājumu – 0 punkti.

1. tabula Bērnu stāstīprasmes noteikšana pētījuma sākumā

Bērna vārds	Secīgi atstāsta dzirdēto daiļliteratūru	Stāstījums par ilustrāciju	Pasakas turpinājuma sacerēšana
Estere	2	3	3
Gvido	0	1	0
Līna	2	2	1
Miķelis	2	1	2
Pauls	2	2	2
Made	2	1	1
Edvards	3	2	3
Maija	1	2	1
Miroslava	2	1	2
Kristers	3	3	2

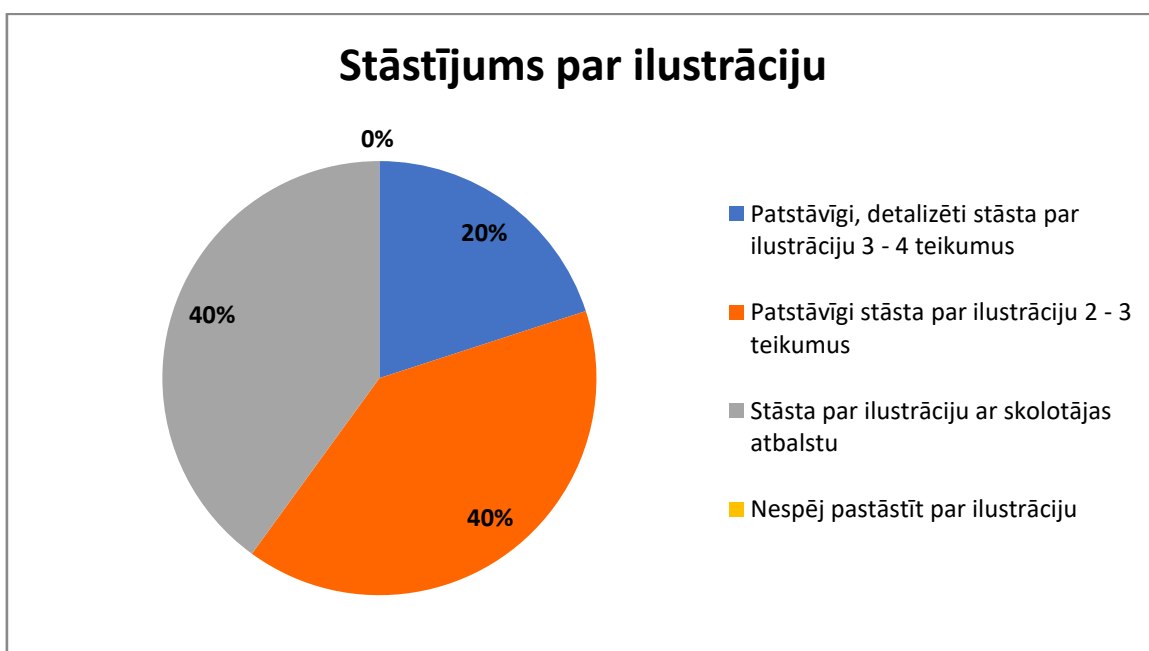
Pēc iegūtajiem datiem redzams, ka patstāvīgs, secīgs stāstījums ir diviem bērniem, seši bērni veido stāstījumu ar skolotājas uzvedinošiem jautājumiem, viens no bērniem veido haotisku stāstījumu, savukārt viens bērns nespēj veidot stāstījumu (sk. 1.tabulu). Otrs kritērijs ataino to, ka patstāvīgi un detalizēti stāstīt par ilustrāciju, veidojot 3 – 4 teikumus, spēj 2 bērni, četri bērni patstāvīgi stāsta par ilustrāciju 2 – 3 teikumus, savukārt četri bērni stāsta par ilustrāciju ar skolotājas palīdzību (sk. 1.tabulu). Trešais kritērijs – pasakas turpinājuma sacerēšana, pēc iegūtajiem rezultātiem redzams, ka divi bērni spēj veidot radošu stāstījumu, fantazējot savu pasakas risinājumu, četri bērni veido loģisku pasakas turpinājumu no iepriekšējās pieredzes, bet trīs bērni spēj sacerēt pasakas turpinājumu ar skolotājas uzvedinošiem jautājumiem un viens bērns nespēj sacerēt pasakas turpinājumu (sk. 1. tabulu).

Pēc 1. kritērija – secīgi atstāsta dzirdēto daiļliteratūru, noteikšanas redzams, ka 20% no bērniem veic patstāvīgu, secīgu stāstījumu, 60% - veic secīgu stāstījumu, izmantojot skolotājas atbalstu, 10% - ir haotisks stāstījums, atsaucoties uz tekstā dzirdēto, 10% bērnu nespēj veikt stāstījumu par dzirdēto daiļdarbu (sk. 1. attēlu).

1. attēls. Secīgi atstāsta dzirdēto daiļliteratūru

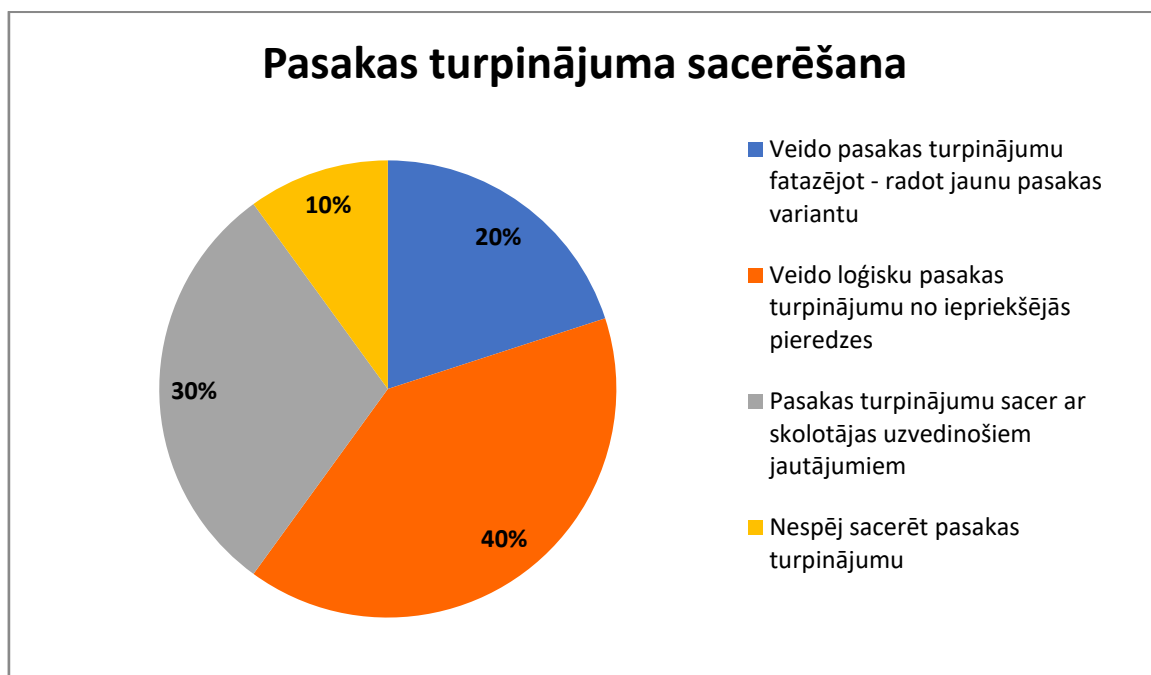
Pēc 2. kritērija – stāstījums par ilustrāciju, redzams, ka patstāvīgi, detalizēti stāsta par ilustrāciju 3 – 4 teikumus 20% no bērniem, 40% - patstāvīgi stāsta par ilustrāciju 2 – 3 teikumus, 40% stāsta par ilustrāciju ar skolotājas palīdzību (sk. 2. attēlu).

2. attēls. stāstījums par ilustrāciju

Pēc trešā kritērija – pasakas turpinājuma sacerēšana, 20% no bērniem veido pasakas turpinājumu fantazējot – radot jaunu pasakas variantu, 40% bērni veido loģisku pasakas

turpinājumu no iepriekšējās pieredzes, 30% - pasakas turpinājumu sacer ar skolotājas uzvedinošiem jautājumiem, 10% nespēj sacerēt pasakas turpinājumu (sk. 3.attēlu).

3. attēls. Pasakas turpinājuma sacerēšana

Apkopojot rezultātus ir redzams, ka neviens no bērniem neuzrāda augstāko punktu skaitu. Ņemot vērā iegūtos rezultātus, pētījuma otrajā posmā autore izstrādā bērnu raksturojumu pētījuma kontekstā (sk. 2. tabulu).

2. tabula Bērnu raksturojums

Bērna vārds, iegūto punktu skaits	Raksturojums
Estere 8 punkti	Plašs vārdu krājums. Loģiski un secīgi veido stāstījumu. Grūtības sagādā skaņas „R” izruna. Ar interesi klausās literāros tekstus, daudz fantazē. Stāstījumā valoda ir emocionāla, maina balss intonāciju. Meitene ļoti komunikabla, draudzīga un atvērta.
Gvido 2 punkti	Neliels vārdu krājums. Valoda saraustīta, sastāv no īsiem teikumiem. Neizrunā vairākas skaņas, runā izmanto daudz paužu. Vāja koncentrēšanās spēja, nespēj uztvert un atstāstīt dzirdēto daiļdarbu. Uz skolotājas jautājumiem atbild visbiežāk ar vienu vārdu. Nepatīk klausīties daiļliteratūras lasījumus. Nespēj sacerēt pasakas turpinājumu.
Līna 5 punkti	Meitene nāk no krievu tautības ģimenes. Latviešu valodu izmanto tikai pirmsskolas izglītības iestādē. Vārdu krājums nepietiekams. Meitene

	<p>kautrīga, līdz ar to nepieciešams skolotājas atbalsts. Stāstījumu veido loģisku, izmantojot vienkāršu valodu. Daudz izmanto lietvārdupamazināmās formas.</p>
<p>Miķelis 5 punkti</p>	<p>Plašs vārdu krājums, runa ir saistoša, plūstoša. Izmanto daudz salīdzinājumu. Literāro tekstu spēj atstāstīt ar skolotājas uzvedinošiem jautājumiem. Attīstīta fantāzija, cenšas stāstīt ļoti ātri.</p>
<p>Pauls 6 punkti</p>	<p>Vārdu krājums atbilstošs vecumam. Ļoti ieinteresēts literārajos darbos. Runa ir skaidra un saprotama, taču bieži vien izmanto pauzes - „ēeee”, „mmm”. Veido plašus un saprotamus teikumus, atbildot uz skolotājas jautājumiem.</p>
<p>Made 4 punkti</p>	<p>Skanīgs, emocionāls stāstījums, izmantojot skolotājas atbalstu. Runā daudz izmanto īpašības vārdus. Teikuma struktūru veido gramatiski pareizu.</p>
<p>Edvards 8 punkti</p>	<p>Veido plašus un gramatiski pareizus teikumus. Stāstījums plūstošs un daudzveidīgs. Ļoti ieinteresēts literārajos tekstos, izmanto savu pieredzi. Laba fantāzija, var daudz un plaši stāstīt.</p>
<p>Maija 4 punkti</p>	<p>Vārdu krājums atbilst vecumam. Runa ir neskaidra, neizrunā visas skaņas. Stāstījumu veido ar skolotājas atbalstu. Meitene kautrīga. Grūti skaidri izklāstīt savu domu.</p>
<p>Miroslava 5 punkti</p>	<p>Meitene nāk no krievu tautības ģimenes, latviešu valodu izmanto tikai izglītības iestādē. Ļoti centīga, cenšas izmantot tikai latviešu valodu, grūtības sagādā izteikties, vārdu krājums nepietiekošs. Nepareizi izrunā vārdu locījumus. Stāstījumu veido loģisku no iepriekšējās pieredzes.</p>
<p>Kristers 8 punkti</p>	<p>Veido loģisku, secīgu stāstījumu par dzirdēto tekstu. Uzmanīgi klausās un atbild uz jautājumiem. Gramatiski pareizi veido teikumus. Stāstījumā izmanto lietvārdus, darbības vārdus un īpašības vārdus. Izceļas ar lielu zinātkāri.</p>

Pētījuma trešajā posmā autore izveidoja pedagoģiskā izmēģinājuma programmu. Tika izvēlēti literārie darbi, kas ir aktuāli un atbilst bērnu vecumposmam. Pamatā tika izvēlēti tautas un literāro pasaku fragmenti ar dinamisku sižetu un spilgtiem varoņiem. Metodiskie

paņēmienu tika izvēlēti, lai sekmētu bērnu stāstītprasmi, ieinteresētu daiļliteratūras tekstos, izprotot galveno varoņu rīcību un sekas, iesaistot bērnus pasaku demonstrēšanā un sacerēšanā, raisot fantāziju.

3. tabula Pedagoģiskā izmēģinājuma programma

Nr.	Literārais darbs	Metodika	Paredzamais rezultāts
1.	Latviešu tautas pasaka „Kā ezis ar brāli noskrēja zaķi, garausi.”	<ul style="list-style-type: none"> • Izteiksmīgs stāstījums • Leļļu teātris • Pārrunas 	<p>Pilnveido prasmi klausīties literāro tekstu.</p> <p>Izprot tikumiskās vērtības, galveno varoņu rīcību.</p> <p>Pilnveido prasmi atbildēt uz jautājumiem.</p>
2.	Dzintra Aulmane „Mazais jēriņš.”	<ul style="list-style-type: none"> • Stāsts pēc ilustrācijām • Daudzveidīgi jautājumi • Pārrunas 	<p>Pilnveido prasmi atbildēt uz jautājumiem par redzēto un dzirdēto.</p> <p>Ir izpratne par galvenā varoņa rīcību.</p>
3.	Regīna Ļovina „Laika vīra rotaļas”	<ul style="list-style-type: none"> • Flanelogrāfs, sižeta kartiņas • Literārā darba analīze • Daudzveidīgā jautāšana 	<p>Gūta izpratne par ūdens stāvokļiem dabā.</p> <p>Pilnveido prasmi veidot secīgu stāstījumu.</p> <p>Pilnveido prasmi klausīties un uztvert galvenos notikumus tekstā.</p>
4.	Latviešu tautas pasaka „Sisenis un skudra”	<ul style="list-style-type: none"> • Sižeta sēriju kartītes • Pārrunas 	<p>Pilnveido prasmi veidot secīgu stāstījumu pēc sižetu sēriju kartītēm.</p> <p>Izprot tikumiskās vērtības.</p> <p>Vērtē galvenā varoņa rīcību.</p>
5.	Vladimirs Sutejevs „Kas teica ņau?”	<ul style="list-style-type: none"> • Leļļu teātris • Prognozēšana 	<p>Radīt interesi par literāro tekstu.</p> <p>Pilnveido prasmi prognozēt</p>

		<ul style="list-style-type: none"> • Pasakas nobeiguma sacerēšana 	notikumu gaitu. Pilnveido prasmi veidot secīgu stāstījumu.
6.	Izdevniecība: Akopeks „Zaķīša bungas”	<ul style="list-style-type: none"> • Izteismīgs lasījums • Dramatizēšana • Prognozēšana 	Gūst izpratni par labajiem nodomiem un darbiem. Gūst pozitīvas emocijas par literāro darbu, iejūtoties tēlos. Pilnveido prasmi secīgi stāstīt un atbildēt uz jautājumiem.
7.	Vladimirs Sutejevs „Zem sēnītes”	<ul style="list-style-type: none"> • Leļļu teātris • Literārā teksta turpināšana • Radošais stāstījums 	Radīt interesi par literāro tekstu. Pilnveidot stāstītprasmi. Pilnveido prasmi veidot radošu stāstījumu.
8.	Ināra Šteinberga „Harija helikopters”	<ul style="list-style-type: none"> • Pārrunas • Atbildes uz jautājumiem • Dramatizēšana, izdomājot savas dāvanas 	Izprot galvenā varoņa rīcību. Gūst pozitīvas emocijas, iejūtoties lomā un raisot savu fantāziju.
9.	Latviešu tautas pasaka „Kukulītis”	<ul style="list-style-type: none"> • Prognozēšana pēc ilustrācijām • Vizualizēšana • Stāstījums par zīmējumu 	Pilnveido prasmi veidot stāstījumu par ilustrācijām. Pilnveido prasmi veidot stāstījumu par savu zīmējumu. Pilnveido prasmi atbildēt uz jautājumiem pilniem teikumiem.
10.	Margarita Stāraste „Pelēkais namiņš”	<ul style="list-style-type: none"> • Izteismīgs stāstījums • Ilustrācijas • Situācijas analīze 	Rodas izpratne par tikumiskajām vērtībām galvenā varoņa rīcības iespaidā. Skmē prasmi veidot paplašinātus teikumus.
11.	Imants Ziedonis „Dzeltenā pasaka”	<ul style="list-style-type: none"> • Ilustrācijas • Flanerogrāfs 	Pilnveido prasmi salīdzināt un izteikt secinājumus.

		<ul style="list-style-type: none"> • Krāsu un attēlu kartītes • Pārrunas 	Sekmē stāstītprasmi.
--	--	--	----------------------

Pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darba īstenošanas, darba autore secina, ka izmantojot dažādus metodiskos paņēmienus, bērnos rodas interese par literārajiem daiļdarbiem, tādā veidā veicinot stāstītprasmi. Bērni ar prieku piedalījās visās aktivitātēs, kas tika piedāvātas, kā piemēram, vērojot leļļu teātri, vēlāk pašiem iesaistoties, spēj atbildēt uz skolotājas uzdotajiem jautājumiem. Bērniem ļoti patika darbs ar flanelogrāfu, kur viņi bija ne tikai vērotāji, bet arī dalībnieki. Produktīvs metodiskais paņēmienis ir darbs ar ilustrācijām, jo spilgti, lieli attēli noturēja bērnu uzmanību un vēlmi stāstīt par redzēto ilustrāciju. Lai piesaistītu bērnu uzmanību, izvēlētie tautas un literāro pasaku fragmenti nebija gari. Darba autore uzskata, jo vairāk bērniem ļauj piedalīties pašiem, jo vairāk tiek attīstīta stāstītprasmē, kas atspoguļojās dramatisēšanā, jo bērniem ne tikai vajadzēja sadarboties, bet arī savstarpēji vienoties un mācēt izteikt savas domas, nepārtraucot grupas biedru.

Darba autore bērnus iepazīstināja ar daiļliteratūras tekstiem dienas pirmajā pusē, taču interesi par tiem no bērniem varēja vērot arī pēcpusdienas cēlienā un citos dienas momentos, kad bērni spēlējoties savā starpā, izvēloties dažādas rotaļlietas, izspēlēja redzēto vai dzirdēto tekstu savā interpretācijā, kas arī veicina bērnu stāstītprasmi.

Pētījuma ceturtajā posmā darba autore veica atkārtotu stāstītprasmes noteikšanu pēc iepriekš izstrādātiem kritērijiem pētījuma pirmajā posmā (sk. 4. tabulu).

4. tabula Bērnu stāstītprasmes noteikšana pētījuma beigās

Bērna vārds	Secīgi atstāsta dzirdēto daiļliteratūru					Stāstījums par ilustrāciju				Pasakas turpinājuma sacerēšana			Kopā	
	Pastāvīgs, secīgs stāstījums	Stāstījums ar skolotāja palīdzību	Haotisks stāstījums	Stāstījuma nav	3 – 4 teikumi	2 – 3 teikumi	Ar skolotājas palīdzību	Nāv stāstījuma	Fantazējot- jaunas beigas	Loģisks stāstījums	Ar skolotājas jautājumiem	Nespēj sacerēt	Sākums	Beigas
Estere	3				3				3				8	9
Gvido			1				1				1		1	3
Līna		2				2			3				5	7
Miķelis	3					2			3				5	8
Pauls	3				3				3				6	9

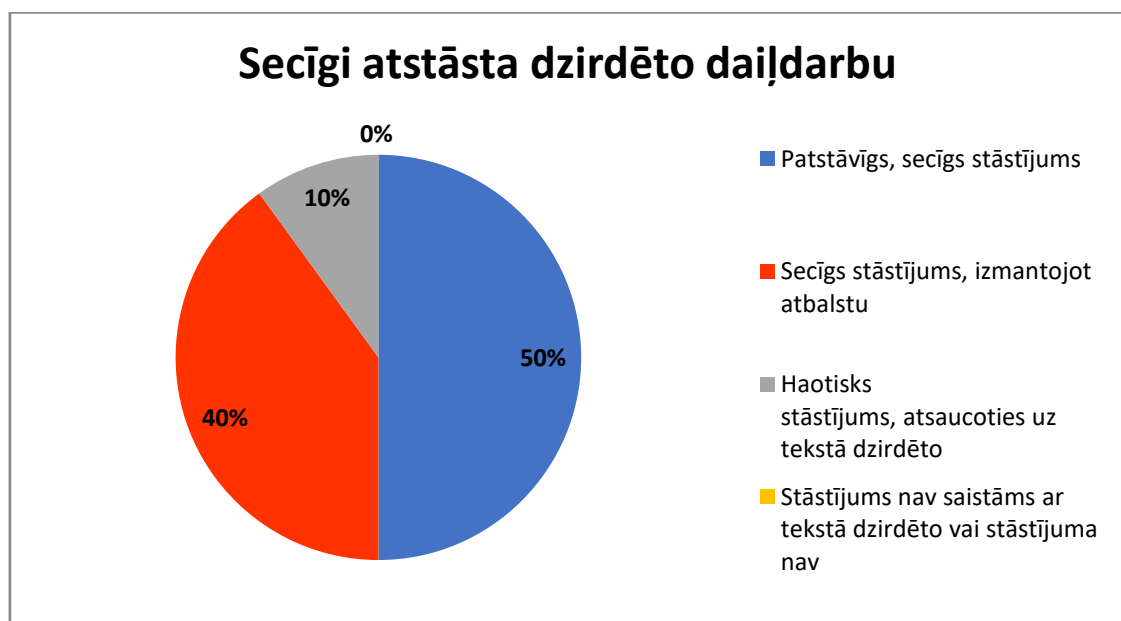
Made		2				2				2			4	6
Edvards	3				3				3				8	9
Maija		2				2				2			4	6
Miroslava		2				2				2			5	6
Kristers	3				3				3				8	9

Pēc iegūtajiem datiem, darba autore izanalizēja iegūtos rezultātus, kas liecina, ka patstāvīgi un secīgi atstāstīt dzirdēto daiļliteratūru spēj 5 bērni, četri bērni spēj atstāstīt dzirdēto daiļdarbu, izmantojot skolotājas palīdzību, vienam no bērniem ir haotisks stāstījums, atsaucoties uz tekstā dzirdēto.

Stāstījums par ilustrāciju 3 – 4 teikumus spēj veidot 4 bērni, savukārt 5 bērni spēj veidot 2 – 3 teikumus par redzēto ilustrāciju un viens no bērniem veido stāstījumu ar skolotājas uzvedinošiem jautājumiem.

Pasakas turpinājuma sacerēšana, fantazējot jaunu atrisinājumu izdevies 6 bērniem, trīs bērni veido loģisku stāstījumu no iepriekšējās pieredzes un viens no bērniem spēj sacerēt pasakas beigas ar skolotājas palīdzību.

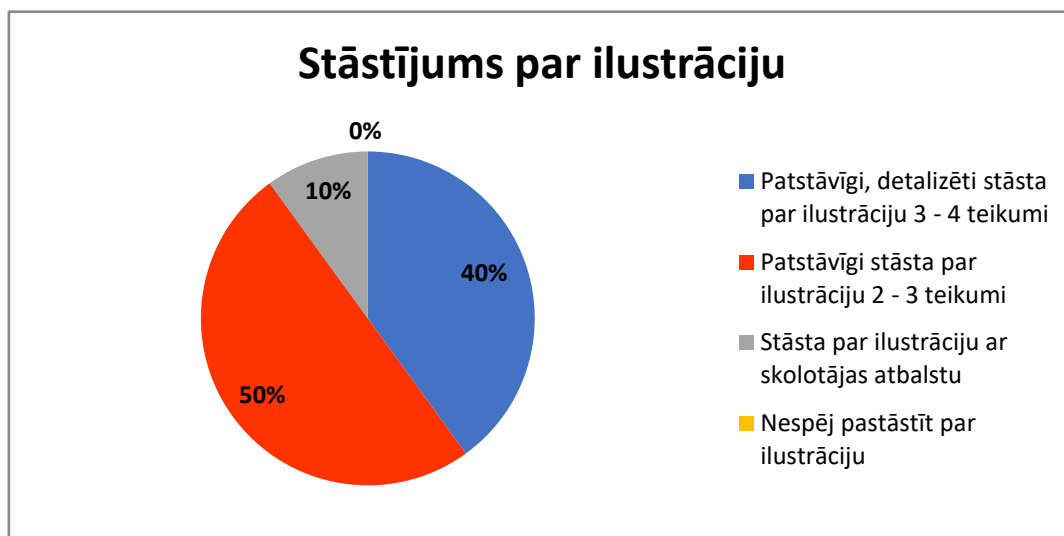
Atkārtoti pēc 1. kritērija – secīgi atstāsta dzirdēto daiļliteratūru, noteikšanas redzams, ka 50% no bērniem veic patstāvīgu, secīgu stāstījumu, 40% - spēj veikt stāstījumu, ar skolotājas palīdzību, 10% - ir haotisks stāstījums, atsaucoties uz tekstā dzirdēto (sk. 4. attēlu).

4. attēls. Secīgi atstāsta dzirdēto daiļdarbu diagrammā pētījuma beigās

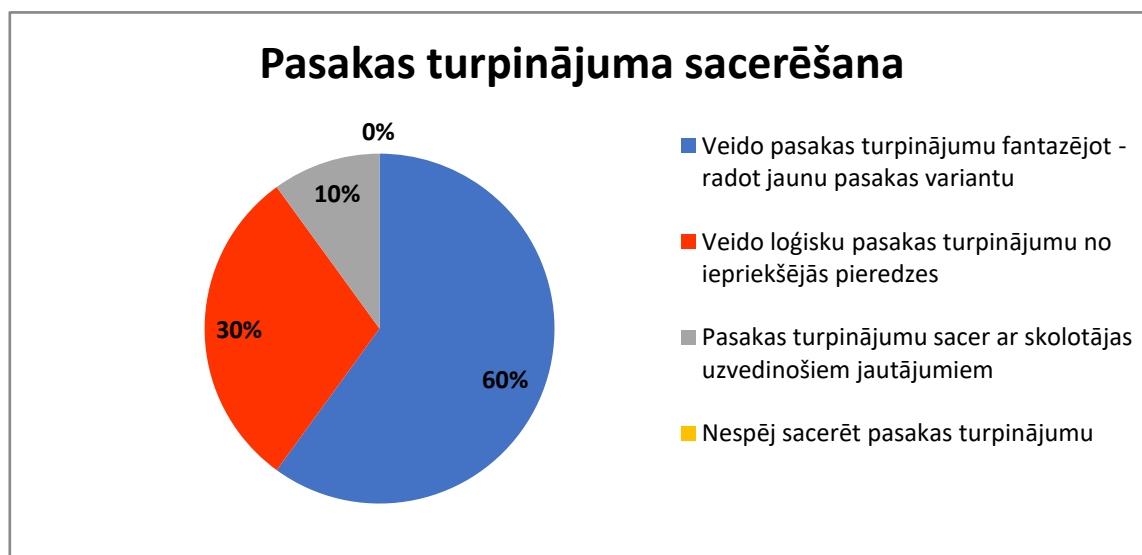
Atkārtoti pēc 2. kritērija – stāstījums par ilustrāciju, 40% no bērniem patstāvīgi, detalizēti stāsta par ilustrāciju 3 – 4 teikumos, 50% bērnu spēj pastāstīt par ilustrāciju 2 – 3

teikumus, savukārt 10% bērnu par ilustrāciju spēj pastāstīt ar skolotājas palīdzību (sk. 5.attēlu).

5. attēls. Stāstījums par ilustrāciju diagrammā pētījuma beigās

Atkārtoti pēc 3. kritērija – pasakas turpinājuma sacerēšana, 60% no bērniem spēj veidot pasakas turpinājumu fantazējot, radot jaunu pasakas variantu, 30% - veido loģisku stāstījumu, balstoties uz iepriekšējo pieredzi, 10% spēj sacerēt pasakas turpinājumu, ar skolotājas atbalstu (sk. 6. attēlu).

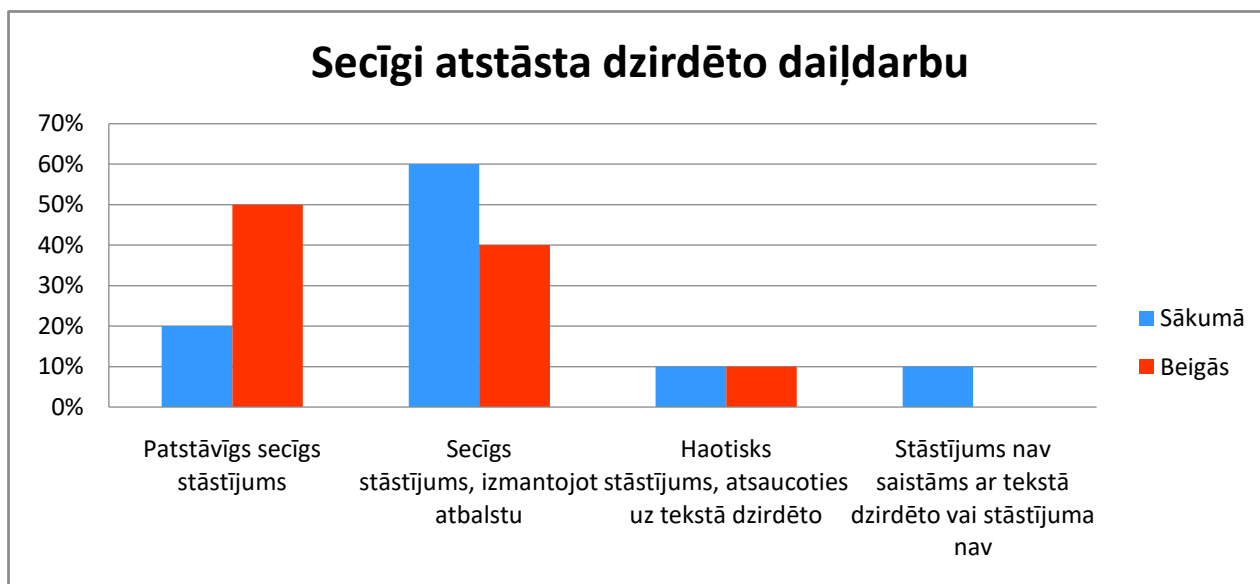

6. attēls. Pasakas turpinājuma sacerēšana diagrammā pētījuma beigās

2.3. Pētījuma gūto rezultātu apkopojums un analīze

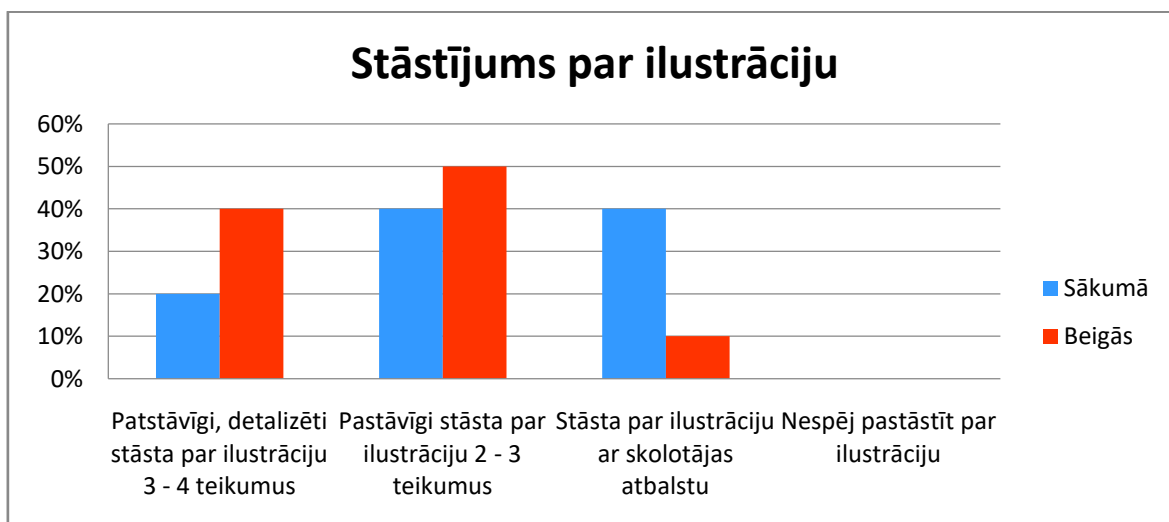
Pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības, analizējot iegūtos rezultātus, redzams, ka veidot secīgu stāstījumu par dzirdēto daiļdarbu pētījuma sākumā dažiem bērniem sagādāja

grūtības, vairāk bija nepieciešama skolotāja atbalsts un uzvedinoši jautājumi, savukārt pētījuma beigās rezultāti uzlabojās par 30%, par 20% samazinājās skolotājas atbalsta nepieciešamība secīga stāstījuma veidošanā, 10% no bērniem veido haotisku stāstījumu, kas ir balstīts uz tekstā dzirdēto un pētījuma beigās nav bērnu, kuri nespētu veidot stāstījumu vispār (sk. 7. attēls)

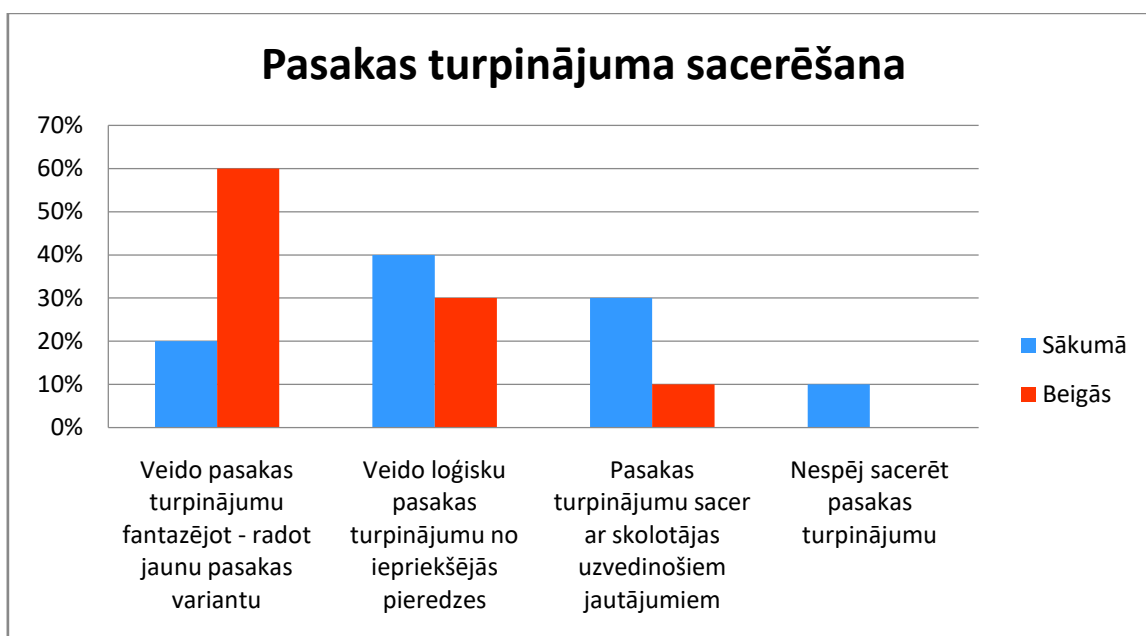
7. attēls. Secīgi atstāsta dzirdēto daiļdarbu – pedagoģiskā izmēģinājuma sākumā un beigās

Pēc 2. kritērija – stāstījums par ilustrāciju rezultātu izvērtēšanas, redzams, ka dažiem bērniem ir kļūvis vieglāk izteikties un veidot detalizētu stāstījumu pat 3 – 4 teikumus garu, kas liecina par to, ka iegūtais rezultāts ir uzlabojies par 20%. Par 10% ir uzlabojies rezultāts, kur bērni veido stāstījumu patstāvīgi, bet 2 – 3 teikumus garu. Skolotājas atbalsts vēl joprojām ir nepieciešams, lai veidotu stāstījumu par ilustrāciju 10 % no bērniem, kas ir par 30% mazāk nekā pētījuma sākumā. Arī pētījuma beigās visi bērni spēj veidot stāstījumu par ilustrācijā redzēto (sk. 8. attēlu).

8. attēls. Stāstījums par ilustrāciju – pedagoģiskā izmēģinājuma sākumā un beigās

Nākamais 3. kritērijs – pasakas turpinājuma sacerēšana, pētījuma sākumā tikai 20% veidoja pasakas turpinājumu fantazējot, iespējams, bērni kautrējās izteikt savas fantāzijas dzirdot visiem bērniem, taču iedrošinot un pieejot individuāli, kā arī pielietojot dažādas metodes, bērni ir atrasisījušies, kā rezultātā daži iznākums ir uzlabojies par 40%, kas liecina par to, ka bērniem patīk fantazēt un viņi ar prieku izdomā savus pasakas variantus. 30% no bērniem pētījuma beigās, kas ir par 10% mazāk nekā pētījuma sākumā, veido loģisku pasakas turpinājumu, izmantojot jau iepriekš dzirdēto. Arī rezultāts par pasakas turpinājumu sacerēšanu ar skolotājas palīdzību ir uzlabojies par 20%, kas nozīmē, ka skolotājas uzvedinošie jautājumi ir nepieciešami 10% bērnu. Pēc pētījuma beigām visi no bērniem cenšas sacerēt pasakas turpinājumu savu iespēju robežās (sk. 9.attēlu).

9. attēls. Pasakas turpinājuma sacerēšana – pedagoģiskā izmēģinājuma sākumā un beigās.

Pētījuma laikā tika pētīti dažādi bērni, gan viņu valodas attīstībā, gan viņu komunikācijā un spējā izteikties, tai skaitā ir arī divi bērni no krievu valodas ģimenēm, kuri latviešu valodu izmanto tikai izglītības iestādē, bet stāstījumu veido labāk, ar lielāku vārdu krājumu, nekā daži latviešu ģimenes bērni, kas savukārt pierāda to, ka katrs bērns ir individuāls un viņa valodas attīstības līmenis ir atkarīgs gan no vides, kurā viņš aug, gan no psihiskajiem procesiem. Bet pateicoties dažādām pedagoģiskajām metodēm, ko skolotājs veic darbā ar bērniem, lai veicinātu viņa stāstītprasmi, var gūt pozitīvus rezultātus arī no bērniem, kuriem stāstītprasmes līmenis ir vāji attīstīts, viņš nespēj izteikties un formulēt savu domu vai vienkārši kautrējas.

Darba autore secina, ka ir apstiprinājusies darba izvirzītā hipotēze, ka literāro darbu iepazīšana sekmē bērnu stāstītprasmi, ja lasīšanai tiek izmantoti daiļdarbi atbilstoši bērnu vecumposmam un pedagoga izvēlētie metodiskie paņēmieni ir interesanti, piesaista uzmanību un palīdz izprast lasīto tekstu.

Secinājumi

Apkopojot teorētiskās un empīriskā daļas iegūto informāciju, darba autore ir nonākusi pie šādiem secinājumiem:

1. Valoda ir cilvēka būtības pamatā, tā ir saikne starp cilvēku un apkārtni. Bērnā veidojas valoda no pašas dzimšanas un vides, kurā viņš dzīvo, jo viņa attīstība balstās uz atdarināšanu, tādēļ ir nepieciešams pozitīvs piemērs.
2. Runa ir līdzeklis cilvēku saskarsmei vienam ar otru. Runa ir saziņas formas atspoguļojums ar valodas starpniecību. Runas aktivitāte ir viens no pamatnosacījumiem savlaicīgai bērna runas attīstībai.
3. Bērna valodas attīstību visvairāk ietekmē šādi faktori – ģimene, kurā bērns aug, skolotājs, kurš māca bērnu, izglītības iestāde kopumā un daiļliteratūra. Citi faktori valodas attīstību stimulē mazāk.
4. Viens no galvenajiem attīstības virzieniem pirmsskolas vecuma bērnam ir rotaļas un spēles. Četrgadīgiem bērniem ļoti svarīgi ir vienaudži, kur rotaļājoties viņi gan komunicē, sarunājas, gan dalās pieredzē. Tieši šajā vecumā strauji attīstās bērna interese par apkārtējo pasauli, par vārda nozīmi un pielietojumu, tādēļ bērnam ir nepieciešams pozitīvs pieaugušā piemērs.
5. Stāstītprasme ir īsāks vai garāks monologs, kurš ietver arī dialogu un ir īpašu runas spēju attīstīšana jau sākot ar pirmsskolu.
6. Literatūra ir neatņemama sastāvdaļa bērna audzināšanas un attīstības procesā. Daiļdarba lasīšana pozitīvi ietekmē bērna iekšējo pasauli un uztveri par dzīvi, kā arī sekmē valodas attīstību un veicina stāstītprasmi.
7. Empīriskā pētījuma ietvaros veiktā stāstītprasmes izpēte ļāva secināt, ka četrgadīgiem bērniem sagādāja grūtības skaidri noformulēt savu domu un tēlaini izteikties, kā arī bija novērojams nepietiekams vārdu krājums un neprecīza skaņu izruna.
8. Pēc pētījuma apkopojuma beigām rezultāti uzrāda to, ka ir būtiski uzlabojusies bērnu stāstītprasme. Bērni spēj loģiskāk veidot teikumus, sacerēt pasaku beigas pat 3 – 4 teikumus garu. Ir paplašinājies vārdu krājums un bērni veido gramatiski pareizākus teikumus.
9. Pielietotās pedagoģiskās metodes un sadarbība ar bērniem ir veicinājusi bērnu stāstītprasmi, kas apstiprina pētījuma izvirzīto hipotēzi, ka literāro darbu iepazīšana sekmē bērnu stāstītprasmi, ja lasīšanai tiek izmantoti daiļdarbi atbilstoši bērnu vecumposmam un pedagoga izvēlētie metodiskie paņēmieni ir interesanti, piesaista uzmanību un palīdz izprast lasīto tekstu.

Izmantotās literatūras saraksts

1. Āboltiņa, L., Bula Biteniece, I., Gorjačkina, S., Jurisone, B., Silova, M., Strazdiņa, M., Tempelfelde, I. (2012). *Pirmsskolas izglītības mācību satura programma*. Pieejams: http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/programmas/pirmsskolai/pirmssk_izg_l_mac_programma.pdf
2. Beļickis, I., Blūma, D., Koķe, T., Markus, D., Skujiņa, V., Šalme, A. (2000). *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Zvaigzne ABC.
3. Brian, K. (n.d.). *Selecting Books for Young Children*. Retrieved from https://ucanr.edu/sites/ReadytoSucceed/Books_for_Young_Children/#
4. Cupere, I., Tūbele, S. (2011). *Stāstītprasmes veicināšanas metodes bērniem ar valodas sistēmas nepietiekamu attīstību*. Volume 2, Rēzekne: RA izdevniecība.
5. Docherty, S. (2014). *5 Reasons why fairy tales are good for children*. Retrieved from: <http://www.scottishbooktrust.com/blog/reading/2014/06/5-reasons-why-fairy-tales-are-good-for-children>
6. Dzintare, D., Stangaine, I. (2005). *Rotaļa – bērna dzīvesveids*. Izdevniecība RaKa.
7. Elnebijā, I. (2008). *Pieskaries man. Taktilās komunikācijas nozīme bērna attīstībā*. SIA Madonas poligrāfs.
8. Eņģele, Z., Tauriņa, A. (2017). *Pirmsskolas vecuma bērnu stāstītprasmes pilnveide. Bērnu valoda Latvijā 21. Gadsimtā 3*. Rakstu autori.
9. Freiberga, I. (1997). *Literārie darbi kā bērnu radošās aktivitātes veicinātāji pirmsskolas vecumā*. Rīga: Izdevniecība Vārti.
10. Freiberga, I. (2013). Promocijas darbs. *Literārais darbs kā līdzeklis pirmsskolas vecuma bērna personības attīstības sekmēšanai pedagoģiskajā procesā*. Liepājas Universitāte, Liepāja, Latvija.
11. Freiberga, I., Priede, L. (2007). *Literatūra kā nozīmīgs integrēto mācību saturs un līdzeklis. Bērns mācās izzināt pasauli*. SIA Izglītības soļi.
12. Geske, A., Ozola, A. (2007). *Skolēnu sasniegumi lasītprasmē Latvijā un pasaulē*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
13. Golubina, V. (2007). *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. SIA Izglītības soļi.
14. Hansena, A. K., Kaufmane, K. R., Saifers, S. (2018). *Bērncentrētu grupu veidošana*. Izglītības iniciatīvu centrs.
15. Helmiga, H. (2006). *Montesori pedagoģija*. Apgāds „Jumava”.
16. Jurgena, I. (2002). *Vispārīgā pedagoģija*. SIA „Izglītības soļi”.

17. Kalniņa, V., Skrube, Dz. (1983). *Pirmsskolas vecuma bērnu valodas attīstīšanas metodika*. Rīga: Zvaigzne.
18. Kalvāns, Ē. (2018). *Attīstības psiholoģija. Mācību līdzeklis*. Rēzekne: Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija.
19. Kaņepāja, R. (2012). Runātprasmes saikne ar apkārtnes un literatūras iepazīšanu. *Ceļā uz skolu*. Apgāds Zvaigzne ABC.
20. Kuzina, V. (2016). Bērnu runas attīstību stimulējošie faktori. *Bērnu valoda Latvijā 21. gadsimtā*. 152. – 163. Lpp. Pieejams: http://viaa.gov.lv/library/files/original/Bernuvaloda_2_RAKA_2016.pdf
21. Lieģeniece, D., Nazarova, I. (1999). *Veseluma pieeja valodas apguvē*. RaKa.
22. Markus, D., Degtjarjova, I., Grigorjevs, J. (2007). Bērna valodas pētīšanas aspekti. *Vecuma grupu valodas īpatnības Latvijā: lingvistiskais, sociālais un kultūras aspekts*. SIA Izglītības soļi.
23. Morgan, J. (2016). *Whystoriesmatterfor children's learning*. Retrieved from: <https://theconversation.com/why-stories-matter-for-childrens-learning-52135>
24. Raisingchildren.net.au. (22.06.2018). *Reading and story telling with babiesandchildren*. Retrieved from: <https://raisingchildren.net.au/babies/play-learning/literacy-reading-stories/reading-storytelling>
25. Skola2030. (2017). *Pirmsskola*. Pieejams: <https://domaundari.lv/cepure/TAB%20A1%20PSK.pdf>
26. Stangaine, I. (2016). Pirmsskolas vecuma bērna valodas apguves nozīme komunikācijā. *Bērnu valoda Latvijā 21. gadsimtā 2*. Pieejams: http://viaa.gov.lv/library/files/original/Bernuvaloda_2_RAKA_2016.pdf
27. Students, J. A. (1998). *Vispārīgā pedagogija*. RaKa.
28. Svence, G. (1999). *Attīstības psiholoģija*. Zvaigzne ABC.
29. Tauriņa, A. (2016). Pirmsskolas vecuma bērna skaņu izrunas un vārdu krājuma noteikšanas un pilnveides paņēmieni. *Bērnu valoda Latvijā 21. gadsimtā 2*. 55. – 75. Lpp. Pieejams: http://viaa.gov.lv/library/files/original/Bernuvaloda_2_RAKA_2016.pdf
30. Tūbele, S., Landra, T., Šūmane, I., Burčaka, M., Laganovska, E., Kušnere, S., Vīgante, R. (2013). *Metodiskais materiāls pedagogiem darbam ar izglītojamiem ar jauktiem attīstības traucējumiem rokasgrāmata*. Rīga: VISC
31. Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija. (2008). *Vecumposmu attīstības īpatnības bērniem*. Pieejams: http://www.bti.gov.lv/lat/metodiska_palidziba/metodiskie_ieteikumi_darba_ar_berniem/?doc=818.

32. Valsts izglītības satura centrs. (2016). *Metodiskie ieteikumi pirmskolas mācību programmu īstenošanai*. VISC. Pieejams: https://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/met_iet_pirmsk_prog_ist.pdf
33. Zelmenis, V. (2000). *Pedagoģijas pamati*. RaKa.
34. Бабич, Л. (2004). *365 увлекательных занятий для дошкольников*. Москва.
35. Козлова, С.А. Куликова, Т.А. (2000). *Дошкольная педагогика*. Academia Москва.

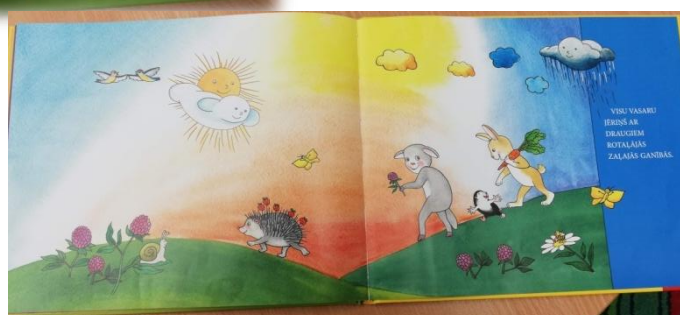
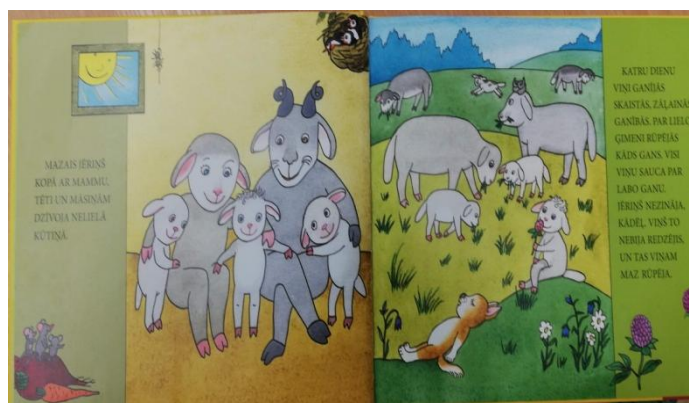
PIELIKUMI

Izmantotā literatūraempīrisikajā daļā

1. Aulmane, Dzintra. *Mazais jēriņš*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2017.
2. Bilžu grāmata. *Zaķīša bungas*. Rīga: Akopeks, 2017.
3. Latviešu tautas pasaka. *Cepu, cepu kukulīti*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2018.
4. Latviešu tautas pasakas par dzīvniekiem. *Zaķis un viņa draugi*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2014.
5. Latviešu tautas pasakas. *Reiz bija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2011.
6. Ļovina, Regīna. *Apburtās zemes pasakas*. SIA „J.L.V”, 2012.
7. Manas mīļākās pasakas. Rīga: Zvaigzne ABC, 2010.
8. Pasakas ikvienam cilvēkbērnam. *Sisenis un skudra*. SIA Poligrāfijas infocentrs, 2007.
9. Stāraste, Margarita. *Pelēkais namiņš*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1957.
10. Sutejevs, Vladimirs. *Kas teica ņau?*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1996.
11. Sutejevs, Vladimirs. *Zem sēnītes*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1996.
12. Šteinberga, Ināra. *Burtus mežā meklējam*. SIA „Pauliņa”, 2016.
13. Ziedonis, Imants. *Krāsainās pasakas*. Rīga: Izdevniecība ”Liesma”, 1973.

2. pielikums

Grāmata „Mazais jēriņš”

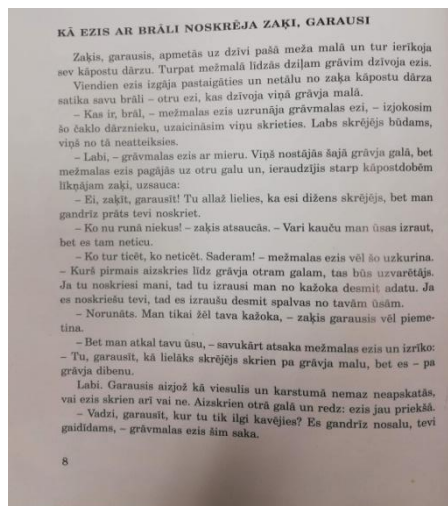
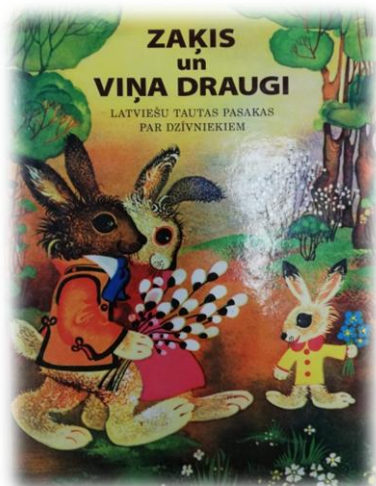
Izmantotā pedagoģiskā metode ar literāro darbu: Skolotāja stāsta pasaku, rādot bērniem grāmatu ar attēliem, attēli ļoti lieli un daudzveidīgi, tādēļ piesaista bērnu uzmanību, vēlāk pārrunājot notikumu gaitu. Bērni brīvos brīžos labprāt skatās šo grāmatu.

Grāmata „Zaķīša bungas”

Izmantotā metode: Bērni noklausās izteiksmīgu stāstījumu, vēlāk paši iejūtas lomās, kur tiek izmantoti arī muzikālie instrumenti. Pēc saviem uzskatiem, mainās lomām un izspēlē šo pasaku tik reizes, cik paši vēlas.

Grāmata „Zaķis un viņa draugi” - „Kā ezis ar brāli noskrēja zaķi, garausi.”

– Dod šurp ūsas!
– Nē, nē, ezīt. Es šoreizīt nokļūdījos. Skriesim vēl!
– Labi, skriesim.
Un zaķis, garausis, aizņē kā viesulis. Bet otrā galā atkal ezis jau priekšā.

– Vadzi, garausīt, kur tu tik ilgi kavējies? Ko mani saldē? – mežmalas ezis tīri pikts saka. – Dod šurp ūsas!
– Nē, nē, ezīt. Skriesim vēl, tad, kas būs, tas būs.
Zaķis, garausis, aizņē kā viesulis. Bet grāvja otrā galā atkal ezis jau priekšā un zaķim saka:

– Vadzi, zaķīt, garausīt, dod nu ūsas! Es vairs ar tevi nespēkošos.

Neko darīt – garausim bija vien jāatdod mežmalas ezim desmit ūsas un ar kaunu jāiet atpakaļ ravēt kāpostus.

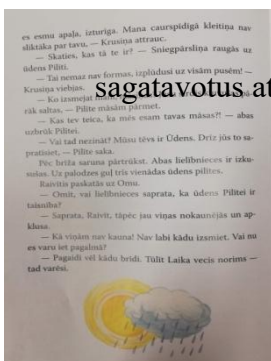
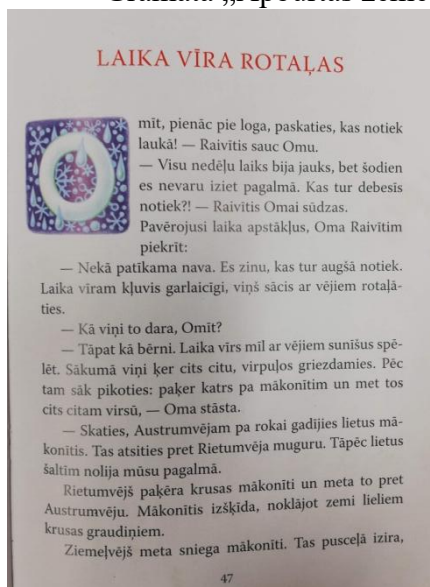
Mežmalas ezis piecas ūsas iebakstīja sev pie lūpām un piecas atdāvināja brālim – grāvmalas ezim par palīdzēšanu zaķa izjokošanā. Kopš tā laika visi eži dižojas ar zaķa ūsiņām pie lūpām.

Izmantotā metode: Leļļu teātra lodziņš un leļļu teātris, kur tiek izmantoti pašgatavoti dzīvnieki un skolotāja rāda teātri, vēlāk pārrunā galveno varoņu rīcību. Bērniem patīk pašiem spēlēt ar tām rotaļlietām un izspēlēt pasaku vēlreiz un vēlreiz.

Darba autore demonstrē bērniem leļļu teātri.

Grāmata „Apburtās zemes pasakas” – „Laika vīra rotaļas”

Izmantotā metode: Izmantojot flanelogrāfu, iepriekš

sagatavotus attēlus, stāstot pasaku, bērni liek klāt notikumus, pārrunājot to ar skolotāju.

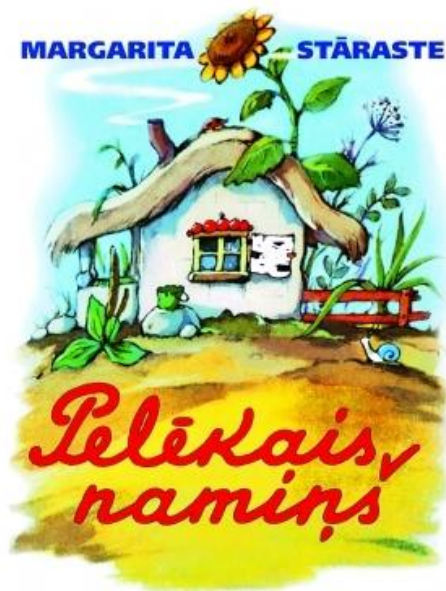
Noklausoties pasaku, bērni paši liek attēlus un stāsta notikumu gaitu.

Grāmata „Sisenis un skudra”

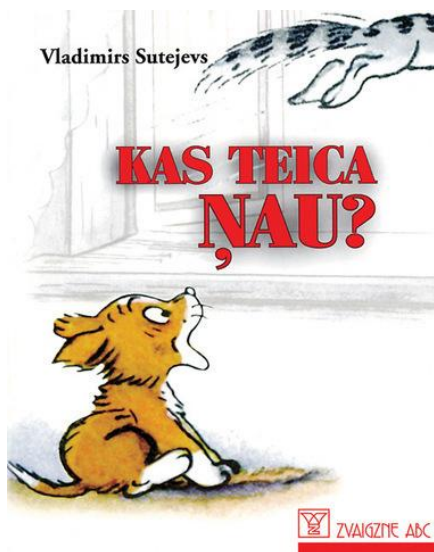
Izmantotā metode: Sagatavotas sižetu sēriju kartītes, rādot attēlus, bērni stāsta, kas noticis, pasaka iepriekš jau ir dzirdēta.

Margarita Stāraste „Pelēkais namiņš”

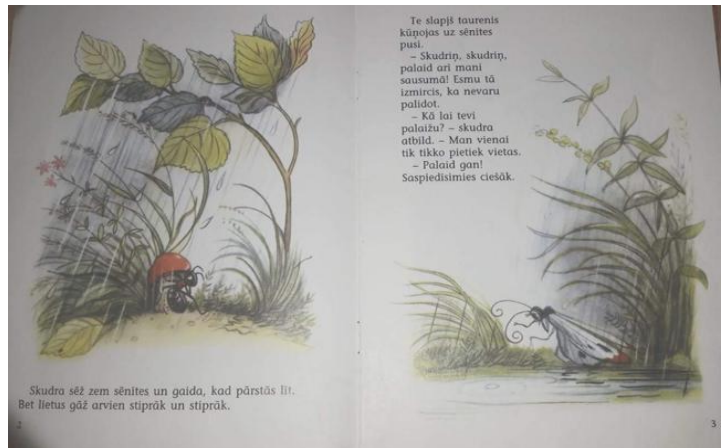
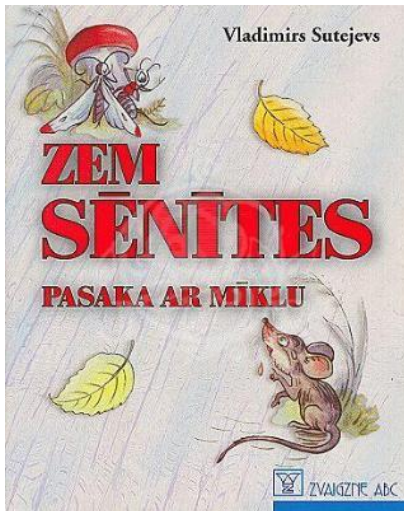
Izmantotā metode: Sagatavotas attēlu kartiņas, skolotāja izteiksmīgi stāsta pasaku, rādot kartiņas, pārrunā ar bērniem tikumiskās vērtības, galvenā varoņa rīcību.

Vladimirs Sutejevs „Kas teica ŅAU?”

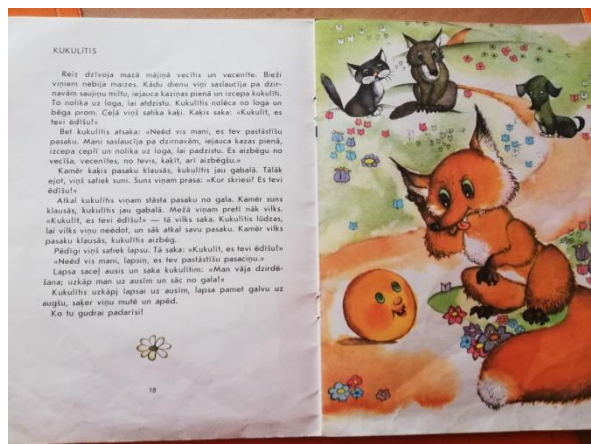
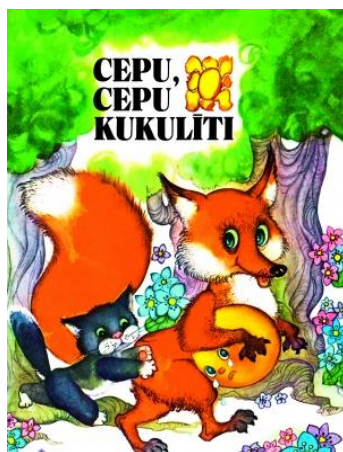
Izmantotā metode: Skolotāja demonstrē leļļu teātri, uzdodot jautājumus, ļaujot bērniem fantazēt un stāstīt par pasakas iznākumu.

Vladimirs Sutejevs „Zem sēnītes”

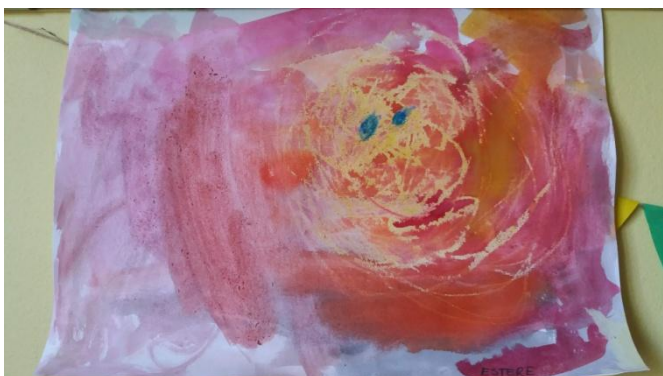

Izmantotā metode: Skolotāja rāda leļļu teātri, par pasaku, kas dzirdēta jau vairākas reizes. Brīžiem iepauzējot, ar jautājumiem palīdz bērniem turpināt pasaku, radoši izpaužoties stāstījumā.

Cepu, cepu kuklīti – „Kukulītis”

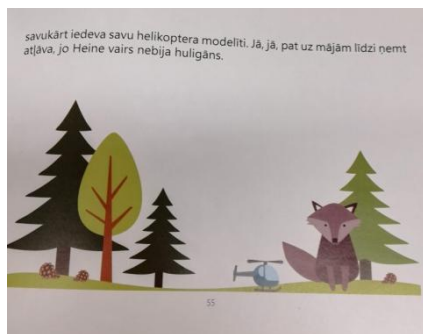
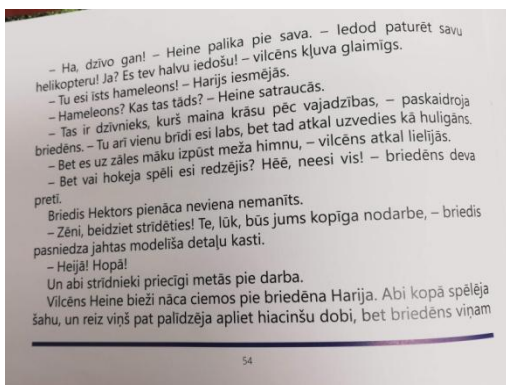
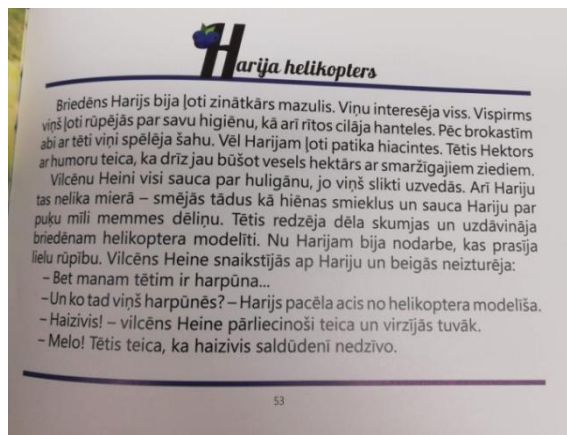

Izmantotā metode: Sagatavotas ilustrācijas par literāro darbu, rādot tās, bērni patstāvīgi stāsta par ilustrācijā redzēto un turpina pasaku. Pēc tam, izpaužas radoši, ar brīvu roku zīmējot pasaku tēlu „Kukulītis”, pastāstot par to, kas ir uzzīmēts.

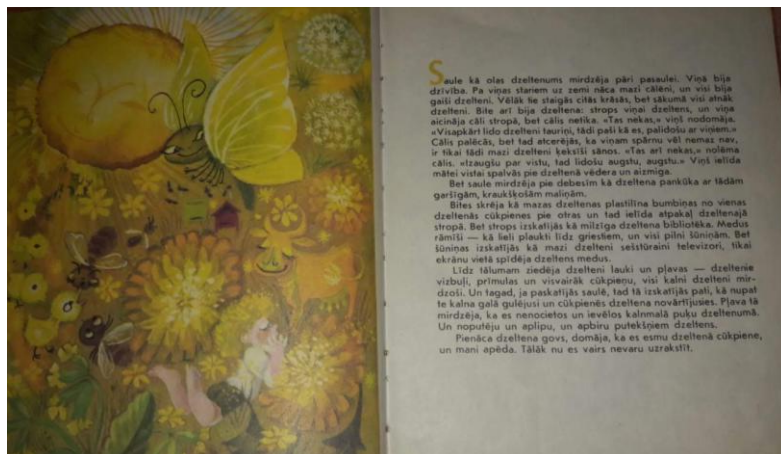
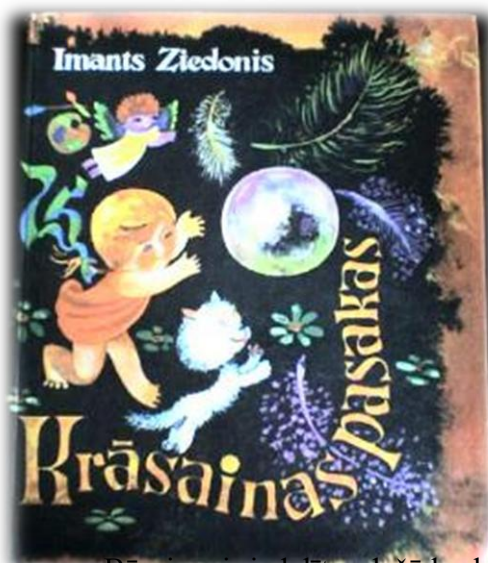
Bērna darbs „Kukulītis”, patstāvīgi izvēloties nepieciešamos materiālus.

Burtus mežā meklējam - „Harija helikopters”

Izmantotā metode: Skolotāja nolasa bērniem pasaku, pārrunā galveno varoņu rīcību, ļauj iejusties tēlos, pašiem domājot par to, kādas būs dāvanas.

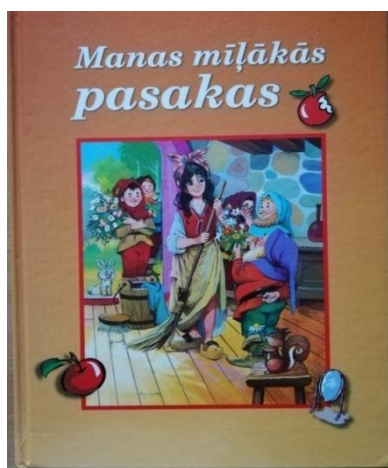
Imants Ziedonis „Krāsainās pasakas” – Dzeltēnā pasaka

Izmantotā metode: Skolotāja ar flanelogrāfa palīdzību stāsta pasaku.

Bērniem ir iedalītas dažādas krāsas kartītes, uzdodot jautājumus, pārrunā pasaku, jāsalīdzina krāsas, jāatrod atšķirīgais.

Mana mīļākās pasakas „Trīs sivēntiņi”

Latviešu tautas pasakas „Reiz bija”

GALVOJUMS

Es, _____

apliecinu, ka darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem. Darbā izmantotā literatūra u. c. avoti norādīti literatūras u. c. avotu sarakstā.

Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u. c.), kas iegūta no minētajiem avotiem, pētnieciskajā darbā un tā pielikumos norādītas atsauces.

Darba autors

_____

(vārds, uzvārds)

_____

(paraksts)

Datums: _____

IZZIŅA PAR AIZSTĀVĒŠANU

Kvalifikācijas darbs izstrādāts

LU _____
(fakultāte)

Ar savu parakstu apliecinu, ka darbs izstrādāts patstāvīgi.

Darba autors _____
(vārds, uzvārds, paraksts)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Darba zinātniskais vadītājs _____
(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds, paraksts)

Kvalifikācijas darbs aizstāvēts

Pārbaudījuma komisijas 20__ .gada _____ sēdē, protokola Nr. _____

vērtējums _____
(vērtējums) (vērtējums vārdiem)

Valsts pārbaudījuma
komisijas priekšsēdētājs _____
(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds)

_____
(paraksts)